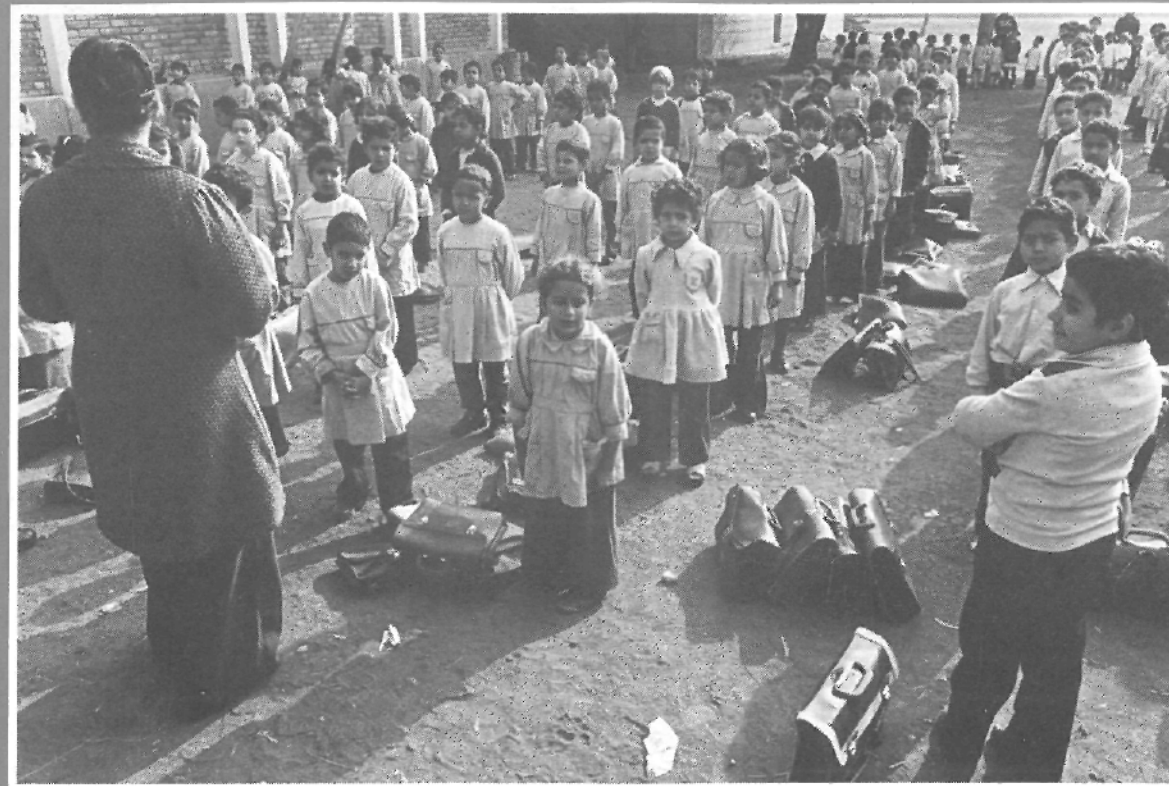

jg 7 nr 28 maart 1985

Bareel

DOSSIER ONDERWIJS

Ver. uitg.: Tin Wouters - Gallaitstr. 80
1030 BRUSSEL

Bareel

een uitgave van de v.z.w.
BAREEL

Hoofdredakteur :
Mil Vervliet

Redactie :
Miek Aerts, Gaëtan de Moffarts,
Veerle Hobin, Mark Maes, Luk
Michiels, Frank Moulaert, Tin
Wouters.

Medewerkers :
Sarie Abdeslam, Jan De Stae-
len, Lieselot Pittery, Johan
Proot, Hugo Swinnen, Lode Van
Loock.

Foto's :
Johan Proot, Jan De Staelen,
Paul Van Wouwe.

Druk :
De Vrikkers, Antwerpen.

Redactie en administratie :
Pol Kongs
Poststraat 156
1030 Brussel
tel. 02/217.11.38

Abonnementen :
Je kunt je abonneren op Bareel
door overschrijving van 250 fr.
(jaarabonnement) op rekening-
nummer 001-0967311-06 met de
vermelding 'abonnement Bareel'.

INHOUD

Onderzoek in Nederland	
Het projekt Multi-Etnisch-Samenleven	blz. 3
Dossier Onderwijs	
Nog steeds geen aangepast onderwijs voor migrantenkinderen	blz. 10
Momenteel geldende maatregelen inzake onder- wijs aan migrantenkinderen	blz. 21
Het E.G.-rapport over aangepast onderwijs en lessen in taal en cultuur van herkomst	blz. 22
Taallessen aan migranten	blz. 24
Waar kan men voor taallessen terecht ?	blz. 29
1985. Het jaar van de jeugd	blz. 30
Dokumentatie	blz. 32

foto voorkaft en blz 10:
Paul Van Wouwe

Overname, geheel of gedeeltelijk is
slechts toegestaan na toestemming van
de redactie.

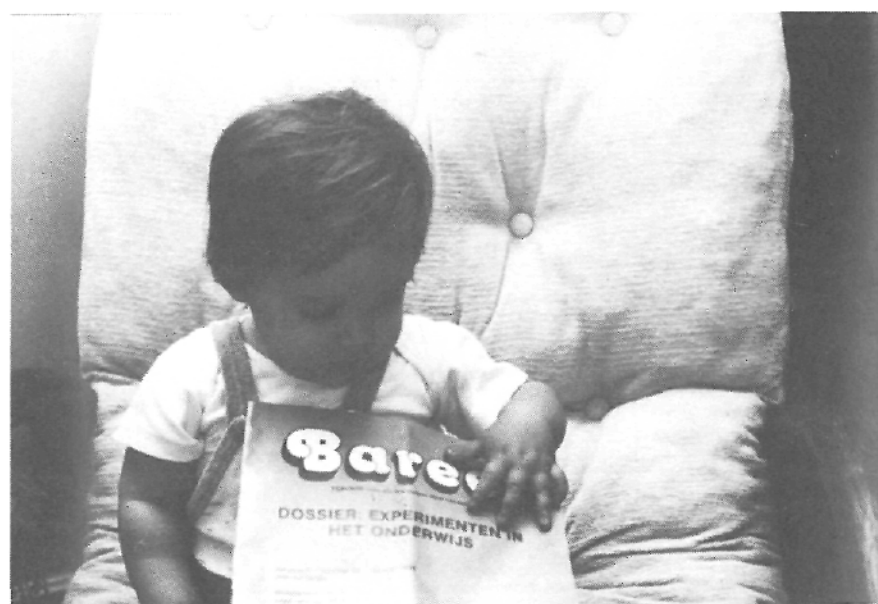

foto JP

ONDERZOEK IN NEDERLAND

HET PROJEKT MULTI-ETNISCH SAMENLEVEN

Het projekt Multi-Etnisch-Samenleven, in de wandelgang M.E.S. project genaamd, is van start gegaan als een samenwerkingsproject tussen vier landelijke organisaties. Aanleiding om met elkaar rond de tafel te gaan zitten, vormde de toename aan spanningen tussen bevolkingsgroepen in verschillende buurten en wijken in Nederland. Eerder al werd onderzoek verricht, ondermeer door het NIMO, wat de onderzoekers tot de volgende gemeenschappelijke opvattingen bracht : - er is een wisselwerking tussen relatieverbetering tussen bevolkingsgroepen en en het samenwerken aan belangenbehartiging en/of probleemaanpak, d.w.z. het één kan het ander bevorderen en omgekeerd.

- om tot samenwerking te komen is aparte organisatie van allochtone groepen een belangrijke voorwaarde.
- verschillende groepen en instellingen kunnen een bijdrage leveren aan dit proces van relatieverbetering.

Bij het M.E.S. project is gekozen voor een opzet waarbij buurtsituaties m.b.t. de problematiek in kaart zijn gebracht. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de volgende lokaties: de buurt Matena's Pad in Dordrecht, de buurt St. Marten in Arnhem, de wijken Hengelose Es en Klein Driene in Hengelo en de plaats Tegelen in Limburg.

In het voorjaar 1984 zijn deze onderzoeken afgerond en de bevindingen ervan gepubliceerd in vier rapporten.

Een multi-etnische samenleving

Ongeveer 7 % van al degenen die in Nederland wonen, heeft een allochtone herkomst. Onder hen zijn Turken, Marokkanen, Grieken, Italianen, Tunesiërs, Joegoslaven, Spanjaarden, Chinezen, Antillanen, Surinamers, Molukkers, Indonesiërs, Viëtnamezen en nog andere groepen. Verder zijn er nog de specifieke groepen die wegens hun cultuur van oudsher al een minderheidspositie innamen, namelijk de woonwagbewoners en de zigeuners.

Of Nederland een multi-kulturele samenleving is, daar valt over te twisten. In elk geval is daar voor nodig dat kulturen voldoende tot

hun recht kunnen komen doordat daar praktische voorwaarden voor zijn en dat de samenleving als zodanig de nodige tolerantie kan opbrengen voor die verschillende kulturen.

De multi-etnische samenstelling van onze samenleving manifesteert zich niet overal in gelijke mate. Sommige wijken of buurten zijn meer multi-etnisch van samenstelling dan andere. De markt op de Albert Cuyp in Amsterdam is multi-etnisch van karakter, maar de markt in Lutjebroek misschien helemaal niet.

Globaal genomen wonen de meeste mensen met een allochtone origine in het westen van het land, hoewel dit voor verschillende groepen in mindere mate opgaat. Verder zijn ook in andere de-

len van het land veelal redelijke getallen allochtone inwoners te vinden, bijvoorbeeld in de industriegebieden in het oosten van het land en in het zuiden. Wel wonen allochtonen veelal ook in kleinere plaatsen min of meer geconcentreerd in enkele buurten of wijken en zelfs delen van buurten of wijken. Over de voor- en nadelen van concentratie zullen we hier niet spreken, het ligt er maar aan vanuit welk gezichtspunt men één en ander bekijkt. Feit is, dat inkomen en het feit van werkloos zijn of niet, belangrijke bepalende factoren zijn die tot concentratie leiden en dat er plaatselijk hier en daar groepen zijn opgekomen die het plaatsingsbeleid bij huisvesting kritisch onder de loupe nemen.

* *

*

De Nederlandse samenleving bevindt zich ons inziens in een gewenningsfase, wat betreft het daadwerkelijk aanvaarden van het feit van deze multi-etnische samenstelling van onze maatschappij. Dat geldt niet alleen voor de burgers, maar ook voor de overheid. Het overheidsbeleid is langzaam maar zeker verschoven van een op integratie in de zin van assimilatie gericht filosofie, naar één, waarin verschillende culturen een plaats kunnen hebben. Men spreekt in het algemeen van integratie met het behoud van eigen identiteit. De overheid hanteert hierbij een dynamische kultuuropvatting, d.w.z. men gaat ervanuit dat culturen aan veranderingen onderhevig zijn, dus zich ook verder kunnen ontwikkelen.

Op het niveau van de samenleving als zodanig hebben zich echter de afgelopen jaren een aantal ontwikkelingen voorgedaan die afbreuk doen aan de onderlinge akseptatie die in feite voorwaardelijk is aan het streven die multi-etnische samenleving ook daadwerkelijk aan te gaan. We hoeven hierbij maar te denken aan de opkomst van de Centruumpartij, die enerzijds gezien kan worden als een signaal van al langer bestaande gevoelens en anderzijds door de actieve stemmingmakerij gezien kan worden als een aktor in dit proces van tolerantieondermijning. De men-

sen in de oude buurten hadden vaak al een decennium van multi-etnisch samenleven achter de rug, zonder dat daarbij veel onrustbarende problemen uit naar voren kwamen.

Echte konflikten begonnen pas in 1981 de aandacht van Nederland te wekken. In dat decennium is veel gebeurd en ook niet gebeurd. Wat bijvoorbeeld gebeurde was dat wijken intussen verder verpauperden en wat er niet gebeurde, was dat er een daadwerkelijk perspectief op verbetering van de maatschappelijke positie van mensen kwam. De verslechtering van woningen en woonomgeving vond plaats tegelijkertijd met de komst en het verblijf van allochtone groepen in buurten en we kennen allemaal de logica van het simpele verstand dat redeneert dat het ochtend wordt omdat de haan kraait. Intussen zijn deze groepen vaak wel in een zondebokpositie beland. Bij sommige dingen kan de buitenlander het eigenlijk ook niet goed doen: als hij werk heeft, pikt hij een baan in van een Nederlander en als hij geen werk heeft, profiteert hij van de sociale voorzieningen, zo hoort men wel beweren. Hoe dan ook, voor zover wat betreft de verhouding Nederlanders-medelanders kan worden gesproken van een klimaat, lijkt dit klimaat er de laatste jaren slechter op te zijn geworden.

Bevindingen in de onderzochte lokaties

In de onderzochte lokaties werd deze klimaatverslechtering aangetroffen, zij het in de ene buurt in sterkere mate dan in de ander. In het Matena's Pad gebied werd door welzijnswerkers van een radicale sfeerverandering in de afgelopen jaren gesproken. Mensen gaan minder met elkaar om, groeten elkaar soms ternauwernood nog op straat, er zijn veel klachten te horen van Nederlanders over de buitenlanders en sommigen vrijwillig(st)ers die al jaren actief zijn geweest met bepaalde buurtgerichte activiteiten die óók ten goede kwamen aan de buitenlandse groep, zijn ermee opgehouden.

In de twee onderzochte oude buurten, stadsvernieuwingsgebieden Dordrecht en Arnhem, was de-

foto JP

ze sfeerverandering wat duidelijker waarneembaar dan in de nieuwere buurten. Voor een deel houdt dat verband naar wij denken, met de algemene situatie wat betreft de sociale kontakten in een wijk. In een naoorlogse wijk met enkele massieve woontorens is sprake van een soort anonimiteit die met zich meebrengt dat er überhaupt niet veel sociale kontakten zijn. Of althans, die verschilt per individu of huishouding. In de Hengelose Es is er bijvoorbeeld een eenzaamheidsprobleem, wat in de binnenstadbuurten minder duidelijk het geval is, daar wellicht beperkt is tot de categorie bejaarden, als er voor hen geen welzijnsactiviteiten zijn.

In alle onderzochte lokaties vonden we het interetnische kontaktenpatroon dat sommige Nederlanders wel buitenlandse families kennen of met hun buurman spreken en andere niet en dat sommige mensen uit de etnische groeperingen heel goede kontakten hebben met sommige Nederlanders. Er zijn ook nog steeds hulpverleningskontakten tussen burens van verschillende nationaliteiten. Men kan echter wel zeggen dat het proces van kontaktlegging waartoe in het verleden veel initiatieven zijn genomen, in de loop der tijden onderbroken is geraakt.

Turkse bewoners lieten ons weten dat het vrij moeilijk is uitgebreid kennis te maken met de burens als je over en weer elkaars taal niet verstaat. Vaak kom je dan na het eerste bezoek niet verder dan glimlachen. Welzijnswerkers lieten ons weten dat de Nederlandse bewoners uit de oude wijken vaak veel begrip hebben voor de buitenlanders, méér dan mensen uit andere wijken. Iemand die zelf alleen lagere school heeft genoten of niet zoveel opleiding, kan makkelijker begrijpen dat het voor een Turks of Marokkaans iemand heel moeilijk is de Nederlandse taal te leren. Tenminste, sommige mensen vertalen dat zo. Sommige Nederlandse bewoners lieten ons weten dat het welzijnswerk sommige vraagstukken laat liggen of niet goed oppakt. Het lijkt erop, dat er naast de mode - zouden we het kunnen noemen - om negatieve uitingen te verspreiden over buitenlanders het aan de andere kant vrij gevoelig ligt voor Nederlanders iets aan te merken te hebben op buitenlanders uit angst voor diskriminerend te worden aanzien. Deze angst is wellicht op ervaringen gebaseerd.

* *

*

In elk geval is het m.i. wenselijk voor de Nederlandse situatie methodes te ontwikkelen om kritisch liggende kwesties in die relaties tussen bevolkingsgroepen te hanteren. Als Nederlanders bijvoorbeeld klachten hebben over buitenlanders, dan is het zinnig daarin de aspecten van (over)last hebben en het aspect van kritiek hebben van elkaar te onderscheiden.

Op kwesties waar men last heeft van elkaar, is misschien te bemiddelen tot een gesprek waarbij in goede orde afspraken kunnen gemaakt worden. Dit geldt uiteraard naar beide kanten. Dit wil zeggen: Nederlanders hebben niet alleen last van buitenlanders. Ook het omgekeerde is het geval. Op punten waar men kritiek op elkaar heeft, is misschien een wezenlijk gesprek mogelijk. Zo zijn de opvoedingsstijlen die men heeft, wel eens heel verschillend. Begrip over de gedachtengang die daaraan ten grondslag ligt, zou misschien positief kunnen werken. Last van laat spelende kinderen en kritiek op dat feit blijkt bijvoorbeeld door elkaar heen te spelen.

Het is wel de vraag natuurlijk of groepen toe zijn aan dergelijke konfrontaties. Om die reden moeten relatieverbeteringsstrategieën in buurten en wijken ontworpen worden op basis van de ontwikkelingsfase van betrokken groeperingen en uiteraard moet de wil ook aanwezig zijn tot het (wederom) leggen van contact. Ontwikkelingen die in een buurt plaatsvinden, hebben hun weerslag op de relatieproblematiek tussen bevolkingsgroepen. De gekonstateerde achteruitgang in verschillende buurten - niet alleen de oude, maar ook sommige na-oorlogse buurten - is al genoemd in verband met het zondebokmechanisme.

* *

Een andere ontwikkeling die zijn reperkussies heeft, is de stadsvernieuwing, die wat betreft de door ons onderzochte situaties plaatsvindt in Matena's Pad gebied, St. Marten in Arnhem en op kleinere schaal in Klein Driene te Hengelo.

In St. Marten is de stadsvernieuwing al enigszins voortgeschreden. Bijkomstig gevolg hiervan is, dat sommige delen van de buurt zogenaamde doorstromingsgebieden zijn geworden,

met als tweede bijkomstig gevolg dat een aantal buitenlandse gezinnen uit de buurt vertrokken is, op zoek naar een andere betaalbare woning. In Nederland noemt men dit proces 'vluchten voor de bezem uit' of het creëren van 'stadsvernieuwingsnomadisme'. In Matena's Pad te Dordrecht is de stadsvernieuwing in een beginfase. Daar blijkt dat de herhuisvesting van Turkse gezinnen naar aanleiding van de operatie in de buurt op moeilijkheden kan stuiten. Een gezin is al dan niet welkom in de straat. Ambtenaren proberen zoveel mogelijk schikkende oplossingen te vinden. Een groot probleem voor met name de buitenlanders - dat bijkomstig is aan de stadsvernieuwing - is dat hun woning vaak noodgedwongen verkocht wordt aan de gemeente, die daarvoor op basis van de waarde een veel lagere prijs biedt dan de bewoner-eigenaar er oorspronkelijk zelf voor betaald heeft. Veel buitenlanders hebben destijds om over woonruimte te beschikken - een eis om voor gezinshereniging in aanmerking te komen - een woning gekocht, veelal dus in oude buurten en in een periode dat de huizen exorbitant duur waren. In het Matena's Pad gebied wordt

getracht de Turkse bevolkingsgroep apart te organiseren in het kader van de stadsvernieuwing. Een Turkse opbouwwerker houdt zich hiermee bezig. Er wordt tussen deze organisatie en het al geruime tijd bestaande bewonerskomité samengewerkt.

In Klein Driene, waar minder ingrijpende woningverbeteringen plaatsvinden, worden door het opbouwwerk vanuit het buurthuis in de wijk bewoners ondersteund bij het arrangeren van huis-kamergesprekken, waarbij ook de Turkse burens worden uitgenodigd.

Via organisatie van bewoners op grond van belangen in de buurt vinden dus wel enige pogingen plaats om mede deze relatieverbetering te bewerkstelligen. Dit geldt ook ten aanzien van verschillende sociaal-kulturele activiteiten die worden georganiseerd door buurthuizen, categoriale voorzieningen of groepen vanuit met name de allochtone bevolking.

* *

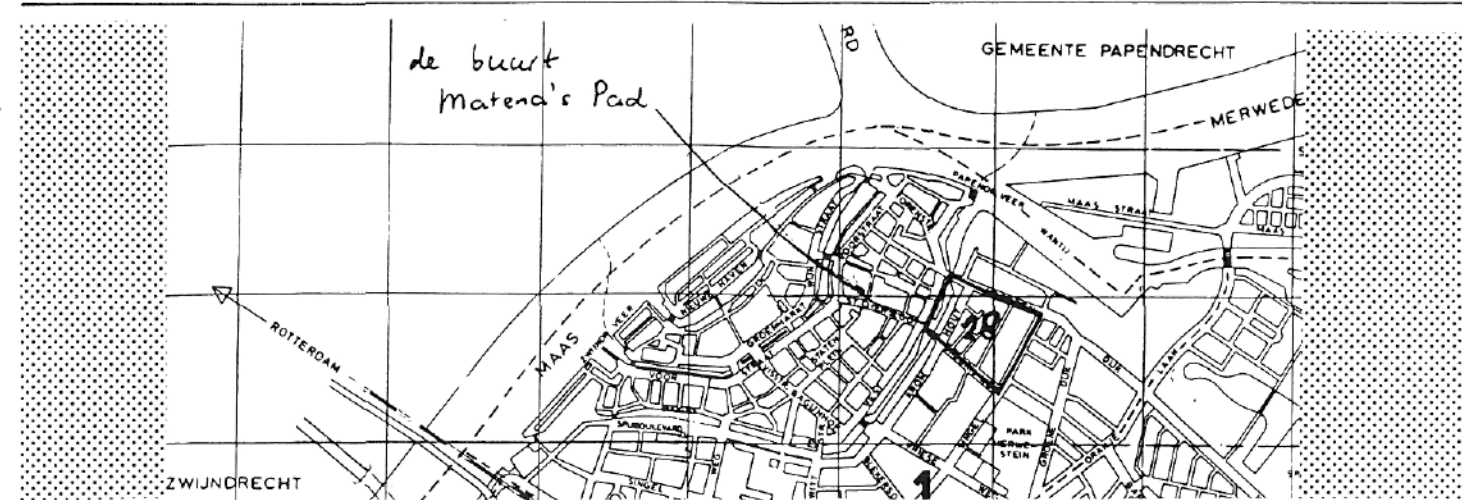
Het welzijnswerk onderneemt naar onze indruk veel om tegemoet te komen aan de behoeftes en de belangen van de verschillende bevolkingsgroepen. Met name wordt er veel gewerkt aan het op gang brengen en houden van zelforganisaties van allochtone groeperingen.

De tendens tot zelforganisatie van etnische groeperingen in onze samenleving is juist de afgelopen jaren in een stroomversnelling geraakt. Hoewel sommige op eigen kracht varen en daaraan de voorkeur geven, bestaat er bij veel anderen behoefte aan ondersteuning. Deze wordt

zoal geleverd door categoriale instellingen, opbouwwerkinstellingen en buurthuizen. Categoriale instellingen zijn specifiek in het leven geroepen om op allerlei terreinen bij te dragen tot de maatschappelijke positieverbetering van allochtone groeperingen in ons land. Zij werken meestal regionaal of stedelijk. Ook de opbouwwerkinstellingen houden zich plaatselijk of wijkgericht bezig met de zelforganisatie van allochtone groeperingen - evenals autochtone - en het komt ook voor dat buurthuizen deze taak op zich nemen ten aanzien van bepaalde groeperingen.

De meeste zelforganisaties overstijgen echter de schaal van buurt of wijk. Het gaat vaak om stedelijke of regionale organisaties, op basis van nationaliteit. Dit neemt niet weg dat er per nationaliteit vaak verschillende organisaties zijn, al naargelang hun doel. Zo zijn er bijvoorbeeld Turkse en Marokkaanse moskeeverenigingen, maar ook sociaal-kulturele verenigingen of sportclubs e.a. Ook zijn er aparte vrouwen- en jongerenorganisaties. Bij de jongerenorganisaties die wij aantreffen in ons onderzoek, is een oriëntatie op hun positie in de Nederlandse samenleving vaak heel duidelijk merkbaar. Enerzijds wil men verder met de eigen cultuur, bijvoorbeeld via muziekgroepen en dansgroepen, anderzijds wil men belangen van de jongeren aan de orde stellen, zoals verblijfsrecht, kans op een goede opleiding, perspectief op werk, e.d.

De zelforganisaties bejiven zich meestal in eerste instantie voor het verkrijgen van een eigen ruimte die als trefcentrum kan fungeren

en om financiële bestaansmiddelen. Beroepsmatige ondersteuning is echter een zaak waar men als dat nodig is, ook voor in de bres wil springen. Zo hebben Turkse organisaties in Hengelo onlangs gemeentevertegenwoordigers te verstaan gegeven dat het hen niet aangaat beginnende zelforganisaties hun ondersteuning te ontnemen, waar blijkt dat deze organisatie een belangrijk middel voor hen is om zich in te burgeren in onze maatschappij.

Over de ontwikkelingen van plaatselijke zelforganisaties is wat betreft onze onderzoeken het meest gerapporteerd in de verslagen over Tegelen en Hengelo. In Tegelen bestaat er een Italiaanse kulturele vereniging, een Marokkaanse werkgroep, een Turkse sociaal-kulturele vereniging en een organisatie van Vietnamezen. In Hengelo bestaan er verschillende Turkse organisaties, een organisatie van Surinamers - de Nederlands-Surinaamse Kontakt Vereniging, een Antillaanse zelforganisatie - Nos Lucha, hetgeen 'onze strijd' betekent, en nog veel andere nationaliteitsgebonden organisaties.

Naast de stedelijke of regionale organisaties bestaan er echter ook buurtgerichte vormen van organisatie. We noemden wat betreft Dordrecht al het Turkse stadsvernieuwingskomité. In de Hengelose buurten, waar een buurthuis is, bestaan Turkse kommissies. Deze zijn te zien als zelforganisaties die rond het aanbod van een voorziening, c.q. het buurthuis, zijn gecentreerd. Zij functioneren als werkgroepen binnen de instelling, die ervoor zorgen dat er activiteiten worden georganiseerd ten behoeve van hun bevolkingsgroep en daar ook zelf een groot aandeel in leveren. De Turkse kommissies zijn ook zeer actief bij het organiseren van bijeenkomsten waar wederzijdse kennismaking tussen hen en de Nederlanders op het programma staat. De respons is wisselend. Er zijn goede ervaringen met bijeenkomsten waar Turkse mensen hun Nederlandse kennissen mee naar toe nemen.

Verder bestaan er op buurtniveau losvaste organisatievormen van vrouwen. Meestal zijn praktische activiteiten zoals naailessen trek-

pleisters voor veel allochtone vrouwen, hoewel nog steeds veel vrouwen niet worden bereikt. Veel buurthuizen organiseren deze naailessen, maar ook sommige kategoriale voorzieningen, zoals het Turks Jongerencentrum in Dordrecht. Sommige vrouwen maken gebruik van de gelegenheid taalles Nederlands te volgen, andere zijn bezig met alfabetisering in eigen taal.

Andere activiteiten waarvoor veel belangstelling bestaat, zijn: fietsles en verkeersles, bloemschikken, schoonheidsverzorging en kapserskursus. Aan de laatste drie genoemde activiteiten namen vaak ook vrouwen van verschillende nationaliteiten gezamenlijk deel, bijvoorbeeld Turkse, Marokkaanse en Surinaamse vrouwen. Ook bij deze activiteiten bestaat een zekere vorm van organisatie. Meestal zijn er enkele vrouwen die zich in willen zetten voor de realisering van één en ander, hetgeen bijvoorbeeld vergt dat men vrouwen thuis opzoekt, vergaderingen beleggt, enzovoort.

Elders in het land, d.w.z. niet in de tot dusverre onderzochte lokaties, zijn er voorbeelden van werkgelegenheidsprojecten waarbij verschillende vrouwengroepen betrokken zijn.

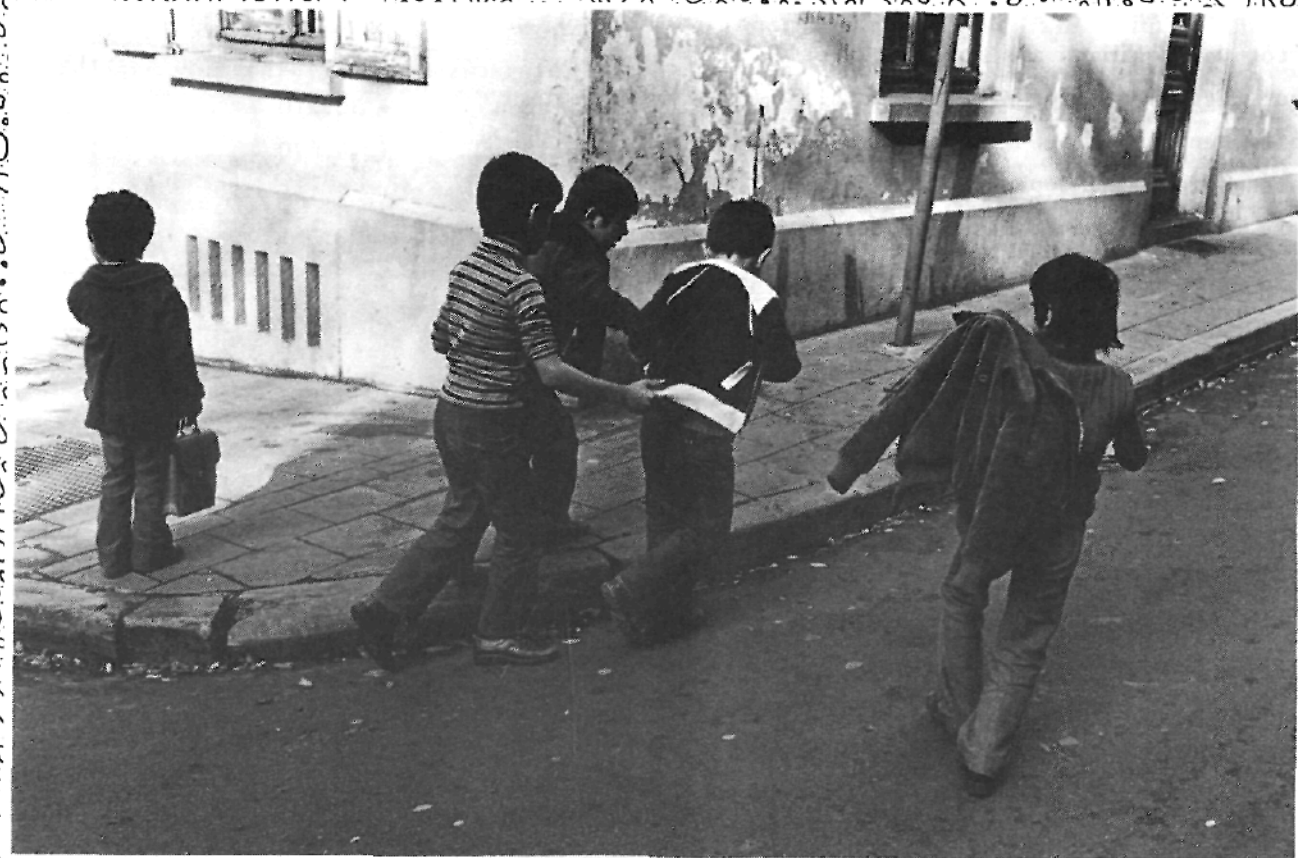
Wij denken dat samenwerking aan probleemaanpak, zoals het zelf scheppen van werk, naast het directe belang van de betrokkenen ook consequenties kan hebben in de zin van relatieverbetering tussen verschillende groeperingen. Dit geldt ook voor het samenwerken aan belangenbehartiging, d.w.z. aan inspanningen die erop gericht zijn, zodanige structurele voorwaarden te creëren dat positieverbetering van groeperingen mogelijk is.

Stappen tot wederzijdse toenadering in de vorm van gezamenlijke sociaal-kulturele activiteiten hebben volgens ons evenzo een eigenstandig belang omdat ze tot meer wederzijds begrip kunnen leiden en wie weet komt daaruit het genoemde weer voort.

Ida Kuiper

DOSSIER

ONDERWIJS AAN MIGRANTEN

VANUIT DE SCHOOL, OP DE DOOL.

NOG STEEDS GEEN AANGEPAST ONDERWIJSBELEID VOOR VREEMDE LEERLINGEN

En toch blijven ze hier wonen, al die vreemdelingen.

We kennen ze wel, die lange rijen bruine en zwarte krullebollen die de Koningstraat in St. Joost - Brussel oversteken op het zebrapad, met vooraan en achteraan een leerkracht.

De laatste jaren lijken deze rijen helemaal niet korter geworden, integendeel. In tegenstelling tot wat pogingen als 'oprotpremies', verstrengde reglementeringen inzake verblijf en vestiging, en beperkingen in de gezinshereniging laten vermoeden, lopen ze niet leeg, de Marokkaanse ghetto's aan de benedenkant van de Koningstraat en de Turkse aan de overzijde.

De kinderen gaan hier naar school en trachten zich zo goed en kwaad het gaat aan te passen aan de Belgische schoolbanken. Belgische klasgenootjes hebben ze allang niet meer. Hun vaders keren niet terug naar het moederland. De vreemdelingen blijven in België en maakten in 1982 8,9 % uit van de bevolking (in Brussel treffen we 24 % vreemdelingen aan, in Wallonië 13 % en in Vlaanderen iets minder: 4 %). In Vlaanderen vinden we hen terug in de Limburgse mijnstreek (54.000), in het Antwerps industriegebied (35.000) en iets minder in Gent (16.000). De gemeente Sint-Joost-Ten-Node met de Koningstraat als spil tussen de boven- en de beneden-ghetto's spant de kroon met 49 % vreemdelingen (1).

Ze hebben zich daar gevestigd. Hun kinderen lopen er school en vormen een niet te verwaarlozen groep van de schoolpopulatie.

Dat ze ook helemaal niet zo'n konkrete terugkeerplannen hadden of hebben, blijkt ook uit volgende cijfers.

Toename/afname van vreemdelingen naar nationaliteit (1970 - 1981) (2)

	verschil in absolute cijfers	index (1970 - 100)
Marokkanen	+ 65.839	268
Turken	+ 43.275	313
Italianen	+ 30.210	112
Tunesiërs	+ 4.670	312
Algerijnen	+ 4.175	163
Portugezen	+ 3.305	146
Joegoslaven	+ 626	112
Grieken	- 1.124	95
Spanjaarden	- 9.279	86
Polen	- 10.728	42

Demografische prognosen, zoals ze ook in Bareel nr. 23 werden vooropgesteld, tonen eveneens aan dat men voor de toekomst (2000) met de idee zal moeten leren leven dat meer dan tien op honderd inwoners van België vreemdelingen zijn, en verwacht men nog een stijging (2025: 14,3 % vreemdelingen).

Ervan uitgaand dat de aanwezigheid van deze mensen een bestendig en structureel gegeven is, moeten we hier toch - al begint het op de eeu-

- (1) Van der Haegen H., Negenhonderdduizend vreemdelingen in België ..., in Statistische Studieën, 1981, nr. 63.
- (2) Van Poucke J., Gastarbeiders, arbeidsmarkt en onderwijs, thesis R.U.G., 1984.

wigdurende litanie te lijken - weer een pleidooi houden voor het denken over een 'harmonische samenlevingsvorm voor inwoners van het gastland en gastarbeiders'. Hiermee wordt bedoeld: een multi-etnische samenleving met respect voor de kulturele eigenheid van vreemde volkeren. *Tesamen met het behoud van onze eigen Westerse fundamentele inzichten en verworvenheden inzake democratie, mensenrechten, de rol van de vrouw, enz.* Een harmonieuze opvoeding van Belgische en vreemde leerlingen lijkt ons de sleutel daartoe.

Blijft zo'n harmonisch samenlevingsmodel een utopie?

Plaatjes met 'défendu aux étrangers - wegens veelvuldige vechtpartijen' (zie Bareel nr.8), talrijker wordende artikels in de kranten over M.B.S., Turk, die alweer een weerloze vrouw overviel, of M.H.D., Marokkaan, die in een onverkroppelijke vechtpartij iemand zwaar ver-

foto Pw

wondde, opnieuw opkomende burgerwachten, enz. lijken hierop te wijzen. Ghetto-vorming in verkrotte woonbuurten voor vreemdelingen, lange rijen mediterrane gezichten aan de stempellokallen, groepjes bruine jongelui, rondsloeterend in City 2 in de Brusselse Nieuwstraat, het zijn allemaal zo vertrouwde beelden, die naarmate de crisis vordert, voor meer en meer mensen verontrustende proporties beginnen aan te nemen.

Het lijkt wel of we steeds verder verwijderd raken van de tot voor enkele jaren nog breder maatschappelijk aanvaarde idee van integratie. Deze illustraties lijken allicht op het intrappen van een open deur, maar hebben als enige bedoeling het belang te onderstrepen van de opvang van jonge vreemdelingen en Belgen waar ze nog samen te vinden zijn, namelijk op de schoolbanken van de 310 Vlaamse kleuter- en lagere scholen waar momenteel tussen de 10 % en de 80 % vreemde leerlingen worden geregistreerd, en waar dus zeker een minimumaantal van 20 % Belgische kinderen het denken en praten over integratie niet helemaal absurd maakt (1).

Voor de 61 andere Vlaamse kleuter- en lagere scholen waar de meer dan 80 % vreemde leerlingen pogingen doen om wegwijs te geraken in de Belgische leerstof, kunnen we alleen de moeder wanhoop bewonderen waarmee de leerkrachten zich er blijven doorworstelen.

De georganiseerde blindheid waarmee men het fenomeen migrantenkinderen op kabinetsniveau benadert, tart alle verbeelding. Het betreft tenslotte meer dan 40.000 leerlingen met een zogenaamde probleemnationaliteit, of 4 % van de totale schoolbevolking (zie verder).

Ongeveer 68 % van deze leerlingen komen uit zogenaamde Moslimlanden, wat de problematiek nog verscherpt (omwille van de grotere kulturele kloof). In een recente nota van de Interdiocesane Commissie voor de betrekkingen met de Islam wordt de problematiek nog scherper gesteld:

- (1) berekeningen voor het schooljaar 1983-1984, op basis van de cijfers van het kabinet Coens.

vanuit konfessionele hoek verwacht men op basis van de huidige geboortecijfers dat het aantal moslimkinderen vóór 1995 nog zal verdrievoudigen. Voor de Brusselse scholen wordt verwacht dat binnen 10 jaar 1 kind op 3 moslim zal zijn.

Momenteel heeft één derde van de - 20jarigen in Brussel al een vreemde nationaliteit.

Het gaat dus wel degelijk om een grote groep leerlingen, waarvoor de zo nodige extra-begeleidingsvoorzieningen op school ontbreken.

Over hoeveel leerlingen gaat het eigenlijk en wat studeren ze ?

Enkele cijfers.

Waar de Italianen nog de grootste groep vreemdelingen vormen in België, hebben ze toch relatief minder kinderen op Vlaamse scholen : de Turken en Marokkanen zijn het talrijkst vertegenwoordigd. Ze maken meer dan de helft uit (26.236) van de meer dan 40.000 vreemde leerlingen op Vlaamse scholen.

	Vreemdelingen naar nationaliteit (België) *	Vreemdelingen naar nationaliteit (Vlaanderen)*			
		kleuter	lager	sekundair	totaal
Italië	279.700	1.966	3.558	2.595	8.109
Marokko	105.133	3.739	6.323	2.749	12.811
Turkije	63.587	4.155	6.248	3.022	13.425
Spanje	58.255	502	990	1.169	2.661
Griekenland	21.130	252	407	440	875
Algerijë	10.796	131	249	140	620
Portugal	10.482	94	192	178	464
Polen	7.642	118	227	109	454
Tunesië	6.871	220	223	101	544
Joegoslavië	5.861	101	167	104	372
Totaal	569.557 (ongeveer 230.000 in Vlaanderen)	11.308	18.584	10.697	40.335
Totale schoolbevolking per niveau in Vlaanderen		231.621	430.820	481.032	1.132.473
Percentage vreemdelingen t.o.v. de totale schoolbevolking					+ 4 %

* Volkstelling 1981

* Statistisch jaarboek 82-83

Vreemde leerlingen in het Belgisch onderwijs gedurende het schooljaar 1980 - 1981 (Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, 1980-1981; Direction Générale de l'Organisation de Etudes, 1981; Universitaire Stichting, 1981; eigen berekeningen; J. Van Poucke, 'Gastarbeiders, arbeidsmarkt en onderwijs', 1984.

	Totaal	Vreemde leerlingen	%
Kleuteronderwijs	384.694	49.973	12,99 %
Lager onderwijs	857.418	109.864	12,81 %
Sekundair onderwijs	848.717	78.742	9,27 %
Hoger Niet-Univers. Onderw.	100.907	8.289	8,21 %
Universitair onderwijs	95.246	12.781	13,42 %
Totaal	2.286.982	259.649	11,35 %

De grote groep van hier aanwezige, vreemde leerlingen stoot niet door naar het universitair onderwijs (van de 12.781 zijn er ongetwijfeld een hele reeks beursstudenten.

Schoolmoeheid, een negatief zelfbeeld, gevoel van ontworteling : breuk met de eigen familie en niet aanvaard zijn door de Belgen, geen toekomstperspectief ...

De eerste generatie maakt zich het leven leefbaar door het thuisland als referentiekader te behouden : ten opzichte van hun milieu van herkomst realiseerden ze inderdaad een reële statusverhoging (zie de volgeladen mooie auto's die jaarlijks richting Magreb-landen rijden met hier gekochte consumptie-rijkdom om ginder uit te delen). Daarom imiteert zeker de eerste generatie het samenlevingsmodel van hun thuisland zo getrouw mogelijk (eigen winkels, eigen café's, eigen moskees). "De feitelijke segregatie komt dan tot uiting in die domeinen, waar ze op meer intensieve wijze met het gastland in aanraking komen, namelijk in de aangelegenheden van hun kinderen" (1).

Die kinderen op hun beurt kennen die leefwereld uit hun ouders'land van herkomst waarop het

leefpatroon thuis is geënt, niet. Op school dan krijgen ze bovendien een heel ander waarde- en gevoelssysteem te verwerken. Een hele boel rolkonflikten (cfr. meisjesproblematiek bij de Islamgodsdiensten), geloofskonflikten, enz... treden op die manier op. Noch ouders, noch in vele gevallen onderwijzend personeel dat hier niet voor is opgeleid, kunnen hier hulp bieden. De kinderen zelf moeten hier maar een synthese maken die bruikbaar is voor het leven van elke dag (2).

In deze gevallen wint de dominante meerderheid het: de maatschappij waarmee de kinderen dagdagelijks worden gekonfronteerd via school, massamedia, enz... haalt het op het thuismilieu. Stilaan gaan de kinderen zich objectief (kleding, gedrag) en subjectief-kultureel (geïnter-

(1) zie hiervoor ook de tekst van E. Roosens op het kolloquium 'Buitenlandse Minderheden in Vlaanderen', mei 1984: De socio-kulturele structuur'.

(2) E. Roosens, id.

oriseerde waarden en normen) van de ouders distantiëren, wat soms met de nodige konflikten gepaard gaat.

Voeg daarbij een onaangepaste schoolopleiding waardoor ze via geakkumuleerde taalachterstand systematisch naar het beroepsonderwijs met de minste toekomstkansen worden gedraineerd, en daardoor later systematisch minder kansen op een bevredigende beroepsloopbaan (in het moederland kunnen ze met hun Belgische opleiding moeilijk of niet terecht en in het gastland worden ze systematisch afgewezen voor jobs waar vele Belgen ook voor klaar staan), en het gevoel van ontworteld zijn vindt een duidelijke voedingsbodem.

Vreemde jongeren gaan zich "vreemdeling" voelen en zich helaas ook vaak als groep als dusdanig affirmeren en manifesteren wat integratie vanzelfsprekend sterk bemoeilijkt. Op termijn geven alle voornoemde elementen dan nog aanleiding tot reële sociale deprivatie, en men krijgt in de praktijk te maken met de 'minderheden'-problematiek in de ware zin van het woord. En daar sluit zich de vicieuze cirkel, want de bewoners van het gastland zullen ook als zodanig op deze groepen reageren. Konflikten treden op en vinden hun bron dikwijls in het zelfbeeld dat de inwoners van het gastland over zichzelf ontwikkelen. Zo denken vele oorspronkelijke inwoners van wijken die stilaan door migranten worden ingenomen, dat de komst

van deze mensen "hen devalueert, hen op één of andere manier tot dezelfde sociale rang verlaagt als die van de vreemdelingen, of dat dreigt te doen" (1). Dit geldt des te meer voor die nationaliteiten waarvan het cultuur- en religieus goed moeilijk met dat van de oorspronkelijke inwoners is te verzoenen (Islam bv.). Oorspronkelijke inwoners die zich dan dikwijls ook in de meest sociaal gedepriveerde posities bevinden qua werk en inkomen.

Voeg daarbij de 'zondebok-theorie' in tijden van economische crisis en enkele geruchtmakende verkiezingsslogans van het Vlaams Blok en Waalse Gol, en de stap naar taferelen uit de jaren dertig lijkt erg klein.

Willen op die manier scherpe sociale conflicten in de toekomst worden vermeden, dan moet men eenvoudig alle middelen aanwenden voor een integratiebeleid.

(1) De Rudder V., Assises contre le racisme, maart 1982 in Brussel, n.a.v. de internationale dag van de U.N.O. tegen het racisme.

Evolutie in de achterstand in de studies van vreemde leerlingen.

	aantal vreemde leerlingen met normale vooruitgang in het zesde studiejaar	aantal vreemde leerlingen met 1 jaar achterstand in het zesde leerjaar	aantal vreemde ll. met 2 jaar achterstand in het 6 ^e leerjaar	aantal vreemde ll. met meer dan 2 j. achterstand
1977-78	58,1 %	25,2 %	10,5 %	4,5 %
1978-79	57,5 %	27,5 %	10,7 %	2,9 %
1979-80	58,4 %	28,2 %	9,4 %	3 %
1980-81	56,9 %	28,9 %	10,2 %	2,9 %
1981-82	59 %	28,9 %	8,4 %	2,9 %
1982-83	56,5 %	29,3 %	10,4 %	2,7 %

Bron: Statistisch Jaarboek Onderwijs, Ministerie van Nationale Opvoeding - Nederlandstalig landsdeel.

Opvoeding en onderwijs : de eerste sleutel tot een multi-etnische samenleving (maar het slot lijkt momenteel wat verroest).

Dat ons onderwijs nog weinig uitzicht biedt op zo'n samenleving blijkt uit volgende symptomen, in een notedop geschetst :

Nog steeds heeft men geen adequate oplossingen voor de taalproblemen van deze leerlingen, wat kennisoverdracht enorm bemoeilijkt. Nog steeds verloopt het onderwijs langs een breuklijn met het migrantengezin, en lukt er niet in bruggen te slaan met de leefwereld van het migrantenkind (1). Nog steeds ontbreekt het aan begeleiding en informatie over verdere onderwijskansen. Nog steeds leveren onze scholen uitsluitend grote groepen ongeschoolde gastarbeiders af, zonder kansen in de beroepsloopbaan en zonder perspectief op een geïntegreerd samenleven met positieve kansen.

Uit onderstaande tabellen kunnen we besluiten dat onderwijs nog altijd weinig uitzicht biedt voor de beroepsloopbaan van gastarbeiderskinderen :

velen verlaten de lagere school met één of meer jaren achterstand en komen - via de nieuwe wet op de leerplicht die stelt dat kinderen maximaal 6 jaar in de lagere school mogen blijven met een afwijkend 7e en uitzonderlijk 8e jaar op advies van directie en PMS - allemaal in het

beroepsonderwijs terecht, de enige richting waar ze terecht kunnen zonder getuigenschrift lager onderwijs. De rest van de geschiedenis laat zich raden : zo vlug de leerplicht (nu 16 jaar) achter de rug is (en dikwijls nog vlugger), sluit de schoolpoort zich achter deze leerlingen. De school levert een jonge gastarbeider af met als enig perspectief een ongeschoolde, oninteressante job als hij geluk heeft, en anders het stempellokaal voor een tijdje, dit alles na het door ons onderwijs gestimuleerde ontwerpsproces ten aanzien van én het ouderlijk gezin én de samenleving, waarin ze 'geworpen' worden (2).

Verre van deze jongelui met een paternalistisch tintje als 'slachtoffers' te beschrijven - ze zoeken vanuit een gezonde sociaal-psychologische reactie eigen in-groups, waar ze een eigen evenwicht tussen door de groep aanvaarde waarden en normen in praktijk proberen te brengen in een way of life die door een vijandige omgevingsreactie alleen nog versterkt en meer geïnternaliseerd wordt - wijzen we toch op de vulkaan die onder hun door Brussel en de rest van het leven slenterende voeten ligt te smeulen.

(1) zie in dit verband ook J. Van Poucke, *ibid.*

(2) J. Van Poucke, *id.*

In verhouding vinden we veel meer vreemde leerlingen terug in het technisch en beroepsonderwijs.

	VLAANDEREN		WALLONIE	
	vreemde leerlingen	Belgische leerlingen	vreemde leerlingen	Belgische leerlingen
Algemeen vormend	37,5 %	48,6 %	28 %	56,2 %
Technisch onderwijs	26 %	31,4 %	31,5 %	23,1 %
Kunstsonderwijs	0,6 %	0,3 %	-	-
Beroepsonderwijs	35,9 %	19,7 %	40,5 %	20,7 %
Totaal	100 %	100 %	100 %	100 %

Schooljaar 1980-1981, Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur en Direction Générale de l'organisation des études.

Een dubbele pelgrimstaak ligt dus op ons te wachten. Enerzijds moeten de kanalen voor volwaardige kennisoverdracht m.b.t. leerinhouden uit het gastland en universele leerinhouden, worden opengesteld. Dit betekent in de eerste plaats : bijkomend taalonderricht vanaf de eerste schooljaren. Met blijdschap kunnen we melden dat aan deze behoefte toch enigszins werd voldaan voor het basisonderwijs via K.B.30/8/84 over de invoering van het lestijdenpakket in kleuter- en lager onderwijs.

Hierdoor werden aan alle scholen a rato van het aantal leerlingen een aantal lestijden toegekend. Het staat de school vrij om met die lestijden, volgens de gangbare normen qua leerlingenaantallen, klassen op te richten en daarbuiten andere voorzieningen te creëren (overleg, bijscholing, extra-lessen voor moeilijker lerenden, enz ...) volgens het eigen schoolproject en de konkrete eigen behoeften van de school.

Dit K.B. dat als geen ander erin slaagde de historische trein te missen inzake organieke voorzieningen voor migrantenleerlingen (hierop komen we later terug), liet toch een achterpoortje op een kier door het K.B. '75 inzake bijkomend taalonderricht over te nemen en voor elke school met minstens tien leerlingen, die de onderwijstaal niet machtig zijn, bijkomende lestijden (die uit het toegekende lestijdenpakket kunnen worden geput) te voorzien. Wanneer er 10 leerlingen in dat geval zijn, worden 3 lestijden voorzien, en wanneer er 89 zijn, 15 lestijden. Voorwaar een mooi staaltje van rekenkunde. (art. 17, par. 1 - K.B. van 30/8/84)

Wanneer men het met dergelijke voorzieningen moet doen in de eerste jaren lager onderwijs, kan men niet anders dan pleiten voor een eerste onderricht in de eigen taal, zodat deze kinderen toch de elementaire begrippen van rekenen, lezen en schrijven in een vreemde taal, uitgelegd krijgen in een taal die ze tenminste nog

foto C.O.V.

verstaan. Wanneer bij het begin van de lagere school geen pogingen worden gedaan om deze leerlingen volwaardige kansen op kennisoverdracht te geven, dragen ze die erfenis hun hele verdere loopbaan mee.

Anderzijds is er de roep naar multi-kultureel onderwijs. "Waar leerlingen van Belgische en vreemde nationaliteit door het kennismaken met elkaar cultuur en levenswijze tot een harmonieuzer samenleven moeten worden gebracht".

Experimenten in deze richting zijn gekend en uitvoerig besproken in een vorig nummer. Hun doel is tweërlei :

1. kennis van de eigen geschiedenis, aardrijkskunde en gewoonten voor de vreemde en de Belgische leerlingen
2. het leren omgaan met kinderen die er een andere cultuur op na houden.

Hoe wordt deze dubbele opdracht nu in de praktijk omgezet ?

Voor het eerste aspekt - kennisoverdracht - hebben we alle resultaten, of niet-resultaten, te danken aan de grijze haren van leerstrijdkrachten uit het lager en beroepsonderwijs, die er in de overvolle klassen met een meerderheid aan vreemde leerlingen nog het beste van trachten te maken.

Voor het tweede aspekt doet de Belgische regering gul beroep op vreemde leerkrachten via bilaterale kontrakten, betaald door de respectievelijke ambassades. Net zoals de vaders van hun leerlingen : goedkope arbeidskrachten, ze kosten namelijk niets, en ze zijn bovendien niet erg geneigd om zich in de Belgische samenleving te integreren. Dus geen dure taal- en aanpassingslessen en -voorzieningen.

Ver van deze pogingen tot een specifieke onderwijsopdracht t.o.v. migranten volledig te verwerpen, moet me toch volgende bedenking van het hart :

volwaardige kennisoverdracht wordt niet verwezenlijkt momenteel en de gevolgen ervan zullen deze kinderen merken, wanneer ze bij toenemen-

de werkloosheid met segregatie tussen geschoolde Belgische en ongeschoolde vreemde arbeidskrachten af te rekenen zullen krijgen; *integratief onderwijs wordt niet verwezenlijkt.* Vreemde leerkrachten die soms weigeren Nederlands of Frans te leren, die niet samenwerken met Belgische kollega's inzake programma's, die een eerder autoritair pedagogisch-didactisch klimaat propageren, het Islamitisch reviel ... evenzoveel vragen rond het integratief karakter van dergelijke onderwijsbenadering voor vreemde leerlingen. Kortom, zoals het onderwijs aan vreemde leerlingen nu loopt, kan het niet veel verder meer lopen.

En hoe moet het nu verder ?

- of de litanie van de gemiste kansen.

Onderhuids was voorgaande analyse reeds lang gekend in onderwijskringen. Daarom verheugden wij ons ook op de - voor het basisonderwijs historische - gebeurtenis van het invoeren van het lestijdenpakket.

Naar rato van het aantal leerlingen (elke leerling telde voor 1) werd aan de school een aantal lestijden toegekend. De ideale oplossing ware geweest om de vreemde leerlingen met een koëfficiënt van 1,2 of 1,3 of 1,4 ... te laten meetellen. Op die manier zou aan scholen met vreemde leerlingen bijkomende lestijd worden toegekend, toepasbaar volgens de eigen schoolbehoeften (hetzij voor bijkomend taalonderricht, hetzij voor het doorvoeren van interkulturele projecten). Dit systeem zou de scholen ook in de mogelijkheid stellen om een eigen project inzake onderwijs aan hun vreemde leerlingen, te realiseren.

Idealiter zouden dit integratieprojecten zijn, waar voor de kontakten met vreemde leerlingen (hetzij voor basisinitiatie in de eigen taal, hetzij voor opvang van de dekulaturatie of ontwortelingsprocessen) beroep zou kunnen worden gedaan op jonge gastarbeiderskinderen, hier geboren en getogen, die vanuit hun tweede of derde-generatie-ervaring zelf hebben beleefd wat

het betekent, een leefbaar en aanvaardbaar evenwicht te vinden tussen de thuiskultuur en de eisen van het gastland. Hier gediplomeerd, weten deze gastarbeiders-leerkrachten beter dan wie ook met welke problemen en moeilijkheden de vreemde leerlingen hebben af te rekenen. Ze zijn de beste remediërs, en de beste leraars voor het vak multi-etnisch samenleven, omdat ze zich, door hier te leven, te studeren en aanvaard te zijn door de school, perfect op het standpunt kunnen stellen van jongeren die dezelfde weg als zij nog zullen moeten afleggen.

Helaas, het heeft niet mogen zijn. Het communautaire spook stak ook in deze problematiek weer het hoofd op : immers, in Wallonië leven toch veel meer vreemde leerlingen dan in Vlaanderen ! Het budgettaire onevenwicht dat door dergelijke operatie zou worden veroorzaakt, was onherverdeelbaar.

Blijft dus de oplossing van de kommunautariserings van het onderwijs, oplossing die aan elke belastingbetaler schatten zal kosten, maar die misschien de mogelijkheid openlaat om - bij aanwezigheid van een probleemgevoelige minister - gewestelijk toch enkele meer-kansen te geven aan deze groep probleemleerlingen.

Zover zijn we echter nog niet : kommunautaire problemen, budgettaire problemen, het probleem van de taalwet, van het statuut van de vreemde leerkrachten, van Islamitische 'gereveilleerde' leerkrachten nu in onze scholen, enz. Allemaal dingen die een effectief migrantenonderwijsbeleid tegenhouden.

Een positieve noot toch, zij het met vermoeide pen : na een lange jarentocht binnen ACW-kringen, vonden volgende ideeën inzake migrantenonderwijs toch de weg naar de beleidsorganen. Hier wordt ondermeer gepleit voor :

- * het volwaardig statutair inschakelen van tweede en derde-generatie-leerkrachten in een brugfunctie tussen thuiskultuur en dominante cultuur in het gastland
- * bijscholing van de Belgische leerkrachten in functie inzake kennisoverdracht naar leerlingen die de onderwijstaal minder machtig zijn - dit niveau-overstijgend
- * extra-coëfficiënten voor vreemde leerlingen in het kader van de toepassing van het lestijdenpakket om de scholen extra-voorzieningen te laten scheppen voor deze leerlingen, naar eigen konkrete behoeften
- * het oprichten én financieren van geëigende begeleidingsorganen voor leerkrachten en scholen, met deze problematiek gekonfronteerd, om vanuit de konkrete schoolpraktijk te beantwoorden aan de ergste noden. Ook de rol van de eigen inspectie van het gastland m.b.t. specifieke programma's wordt beklemtoond.

Deze ideeën hebben meegespeeld bij de kontakten op kabinetsniveau rond pogingen tot organieke voorzieningen bij het lestijdenpakket.

Mijns inziens blijven deze accenten elementair. Het komt erop aan de migrantenleerlingen te benaderen vanuit een realistisch oogpunt : ze vestigen zich hier. Ze moeten dus leren roeien met de riemen die de samenleving hen biedt. De hele filosofie van multi-kultureel samenleven waar ervanuit wordt gegaan dat het om culturen gaat die gelijkwaardig zijn, is helaas slechts in principe waar. De werkelijkheid is anders. Onze Belgische cultuur is hier en nu nog altijd dominant. Dit kan zich uiten in diskriminatie en racisme. Deze groeps-dynamische aspecten - hiervoor kort belicht - worden binnen de "mi-

grantenonderwijsbeleidsdiskussie" te weinig onderkend. Voeg hieraan toe de effectieve sociaal-ekonomische achterstand van migranten, en ieder kan inzien dat het hier om een machtsongelijkheid gaat tussen twee samenlevende groepen, die het zich volwaardig openstellen voor elkaars cultuur belemmert.

Op school, waar de wereld nog vriendelijk lijkt kan dit nog, al merken we ook bij onszelf de zachte dwang op de nu aanwezige vreemde leerkrachten, om hun onderwijsprogramma en pedagogische methode aan te passen aan de onze.

Maar wat als je de school verlaat ? Zijn deze leerlingen dan gewapend tegen een samenleving die helemaal niet zo openstaat voor hun levenswijze en die hen momenteel eerder afstoot ?

Daarom wil ik tot slot toch ook enkele moeilijkere vragen formuleren.

1. Wat met een spreidingsbeleid voor de scholen, dat een evenwichtiger integratieproces mogelijk zou moeten kunnen maken ?
2. Wat met het totaal ontbreken van enig onderwijs-inhoudelijk en -organisatorisch beleid terzake, waardoor elke vorm van opvang wordt gerealiseerd door goedwillende BTK-

mensen zonder toekomstperspektief en zonder volwaardig statuut ?

(bij het invoeren van het lestijdenpakket vond dhr. Coens het namelijk nodig alle BTK-projecten basisonderwijs organiek te maken - een zeer lofwaardig initiatief - behalve die inzake migrantenonderwijs. De migrantenproblematiek op school zou namelijk een voorbijgaand verschijnsel zijn en een dergelijke operatie zou een te groot budgettaire onevenwicht veroorzaken -cfr. supra)

3. Waartoe zal, bij gebrek aan een onderwijsbeleid, de vervreemding en ontworteling van duizenden jongelui onze samenleving leiden de eerstkomende jaren ?

De taal zullen ze wel leren na verloop van tijd, en rekenen en schrijven ook, maar zal het vak 'samenleven' voor Belgische en vreemde leerlingen niet stilaan verdwijnen, mee onder druk van zich wijzigende samenlevingsverbanden op sociaal-ekonomisch gebied, waar de plaats voor de 'gastarbeid' kleiner en kleiner wordt ?

Veel vragen, en helaas momenteel geen antwoorden. Maar ja, zo is Socrates tenslotte ook doodgegaan en de wereld bleef toch draaien, alhoewel voor de ene mens beter dan voor de andere, en dat had hij toch ook niet gewild.

foto JP

Miek Aerts

DE MOMENTEEL GANGBARE MAATREGELEN VOOR HET ONDERWIJS AAN MIGRANTENKINDEREN.

1. Gemeenschappelijke maatregelen (basis- en secundair onderwijs)

- 1.1 De richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 25 juli 1977 (zie verder). In deze richtlijn spreekt men over de opleiding van leerkrachten en over onderwijs in eigen taal en cultuur.
- 1.2 Legalisatie van de gelijkstelling van buitenlandse diploma's. Binnen de E.G. maakt men er werk van.
- 1.3 Het Tolkencentrum te Antwerpen (Belegstraat 69).
- 1.4 Stagiairs bij de P.M.S.-centra voor de migrantenproblematiek.
- 1.5 Heel wat organisaties doen aan begeleiding.
- 1.6 De wetgeving op het verblijf en de inschrijvingsgelden (dit heeft gevolgen voor het onderwijs).
- 1.7 Tolken bij een aantal P.M.S.-centra.

2. Maatregelen voor het basisonderwijs

- 2.1 B.T.K.-project 20906 (1984-1985): ondersteuning van kleuter- en lagere scholen en afdelingen met meer dan 30 % kinderen van migranten die de onderwijstaal niet machtig zijn.
- 2.2 K.B. 30/08/84: Invoering van het lestijdenpakket in kleuter- en lager onderwijs.
Art. 17, § 1 tot § 3:

"Art. 17, § 1. Een leergang voor aanpassing aan de onderwijstaal mag georganiseerd worden naar rata van drie lestijden per week ten voordele van staatloze leerlingen of leerlingen van vreemde nationaliteit :

- 1° van wie de moedertaal of gebruikelijke taal een andere is dan de onderwijstaal;
- 2° die het lager onderwijs in ons land nog niet gedurende drie volledige schooljaren volgen en de onderwijstaal niet voldoende kennen om zich met goed gevolg aan te passen aan de activiteiten van de klas waar ze ingeschreven zijn;
- 3° van wie de ouders of de personen aan wier hoede het kind is toevertrouwd, in België gedomicilieerd zijn of er verblijven en de Belgische nationaliteit niet bezitten.

§ 2. De leergang bedoeld in § 1 wordt gegeven door een bijzonder leermeester, houder van het diploma van onderwijzer.

De leergang mag ingesteld worden in elke school waar er tenminste tien leerlingen zijn, die voldoen aan de gestelde voorwaarden.

§ 3. Het aantal lestijden per school ten behoeve van de leerlingen, bedoeld in § 1, wordt als volgt bepaald:

van 10 tot 20 leerlingen:	3 lestijden
van 21 tot 44 leerlingen:	6 lestijden
van 45 tot 59 leerlingen:	9 lestijden
van 60 tot 74 leerlingen:	12 lestijden
van 75 tot 89 leerlingen:	15 lestijden
en per 15 leerlingen:	+ 3 lestijden

§ 4. De leergang wordt gegeven tijdens de normale openingsuren van de school."

- 2.3 B.T.K.-project Elkaar Ontmoetend Onderwijs.

3. Maatregelen voor het secundair onderwijs

- 3.1 Het Elkaar Ontmoetend Onderwijs (E.O.O.) in het secundair onderwijs.
- 3.2 Het eerste leerjaar B-variant in het secundair onderwijs.
- 3.3 Het B.T.K.-project 20905 'Migrantenleerlingen op het niveau secundair onderwijs'.
- 3.4 Stagiaires Nationale Opvoeding in sekundaire scholen met migrantenproblematiek.

België komt verplichtingen niet na

Kinderen van migrerende werknemers moeten de mogelijkheid krijgen om aangepast onderwijs te volgen en les te krijgen in de eigen taal en cultuur. Dat stond althans in de EG-richtlijn van 25 juli 1977, aangeduid als 77/486/EG. Zeven jaar later blijkt dat het onderwijsbeleid in België sterk ten achter is gebleven bij het beleid in de buurlanden en in gebreke blijft wat betreft de toepassing van de richtlijn.

De richtlijn van de Europese Gemeenschap bepaalt dat de lidstaten op twee vlakken maatregelen dienen te nemen :

1. migrantenkinderen moeten gratis onderwijs kunnen volgen in de officiële of één van de officiële talen van het ontvangend land. Dit onderwijs moet een 'onthaalkarakter' hebben, d.w.z. dat het aangepast is aan de specifieke behoeften van deze kinderen.
2. in samenwerking met de herkomstlanden en het gewone onderwijs, moeten de kinderen onderwijs in de moedertaal en de cultuur van het herkomstland krijgen.

Er werd een termijn van vier jaar na betekening van de direktieve voorzien om de lidstaten in de mogelijkheid te stellen de passende maatregelen te treffen. Elke maatregel in verband met onderwijs aan migrantenkinderen dient aan de Europese Commissie bericht te worden. Tevens werd gevraagd na vijf jaar de Commissie alle nodige inlichtingen toe te sturen om deze toe te laten een rapport op te stellen. Dit rapport verscheen in juni 1984 en is weinig vleidend voor het Belgisch onderwijsbeleid te noemen.

'Aangepast onderwijs'

De maatregelen voor migrantenkinderen in het Belgisch onderwijs zijn beperkt. Eerder in dit blad vond je de op dit ogenblik geldende maatregelen. In grote lijnen werd aan de Europese commissie melding gemaakt van volgende wettelijke voorzieningen :

* *Verhoging van het aantal leerkrachten.* In scholen met minimum 30 % vreemde of statenloze kinderen wordt het aantal leerkrachten vervelvoudigd met 2 in kleuterklassen, met 1,5 in het eerste tot vierde jaar lager onderwijs en met 1,3 in het vijfde en zesde jaar.

De bijkomende leerkrachten krijgen het statuut 'Bijzonder Tijdelijk Kader', wat betekent dat ze voor één jaar aangesteld worden. In beide taalgemeenschappen werden telkens zo'n 200 extra-leerkrachten ingeschakeld (in kleuter- en lagere school samen, tot 1982).

* *Taallessen in de officiële taal van de gemeenschap* kunnen sinds '69 ingericht worden, als er minimum 10 leerlingen zijn die de officiële taal onvoldoende beheersen en nog geen drie jaar onderwijs in België volgen.

In het lager onderwijs nemen deze lessen in het Nederlands of Frans drie uur per week in beslag, in het secundair onderwijs kan negen uur per week Frans gevolgd worden of Nederlands binnen het kader van een schakelklas.

* *Islamitische godsdienstlessen* moeten in het officieel onderwijs georganiseerd worden onder dezelfde voorwaarden als andere godsdienstlessen of moraal (vermits de islam als godsdienst erkend werd in België).

Dit is een bijzonder mager resultaat, zeker als men weet dat sinds 1977 geen echt nieuwe maatregelen genomen werden. De verhoging van het aantal leerkrachten werd wat doorgedreven - bij 30 i.p.v. 50 % vreemde leerlingen - maar

het is de vraag of er zo veel meer kinderen bereikt worden. Enkel de mogelijkheid tot schakelklassen is een nieuwe maatregel.

De voorwaarden om bijkomende taallessen te geven kunnen beoordeeld worden als te streng : ook na meer dan drie jaar Belgisch onderwijs kan er een taalachterstand bestaan, terwijl migrantenkinderen, die niet in grote getale aanwezig zijn in hun school, geen taallessen krijgen.

In het Nederlandstalig onderwijs maakt 58,3 % van de kinderen in scholen, waar taalachterstandonderwijs wordt gegeven (op een totaal van 8.477 kinderen) gebruik van deze mogelijkheden. Daarmee wordt zowat 1 op 5 migrantenkinderen in het lager onderwijs bereikt.

Onderwijs in taal en cultuur van oorsprong.

Wat de tweede richtlijn betreft, slaat België een modderfiguur. Het onderwijs in moedertaal en cultuur verkeert in een experimenteel stadium en moet nog steeds aan het parlement voorgelegd worden. Er werd geen enkele algemene maatregel genomen.

Wel wordt in het rapport verwezen naar de bi-kulturele experimenten in Limburg, waar van 10 (in de kleuterklassen) tot 2 uur (laatste jaren lager onderwijs) per week onderwijs in de eigen taal gegeven wordt. Meer recent zou men ook de projecten E.O.O. (elkaar ontmoetend onderwijs) moeten vernoemen. Deze werden pas gestart op het moment dat de verslagen voor de Europese Commissie al ingediend werden.

Verder zijn er een aantal initiatieven, genomen door konsulaten of migrantenorganisaties, voornamelijk in Limburg. Deze buitenschoolse activiteiten kunnen niet als Belgisch beleid beschouwd worden, al zijn ze dan in het rapport opgenomen. De taal- en cultuurleraars worden door het konsulaat of een migrantenorganisatie benoemd en betaald, in uitzonderlijke gevallen worden er een aantal BTKers door een gemeente aangesteld. De meeste van deze leraars behoren dus niet tot het Belgisch lerarenkorps en vallen dus ook niet onder de Belgische inspectie.

De ons omringende landen

Het is onbegonnen werk een overzicht te geven van de maatregelen die in onze buurlanden getroffen werden. Bijna overal zien we dat een aantal maatregelen om migrantenkinderen in het onderwijs van het gastland te integreren aanwezig zijn. Ook onderwijs in eigen taal en cultuur wordt verstrekt, al is de bereikte groep soms niet zo groot (vb. Groot-Brittannië). Andere éénduidige conclusies zijn niet te trekken. Nederland blijft ten achter op het vlak van het secundair onderwijs, West-Duitsland en Groot-Brittannië op het gebied van vorming van vreemde leerkrachten, Frankrijk heeft een te zwak aanbod voor 'onthaal-onderwijs' en bereikt een te klein aantal kinderen. Overigens zijn er voor West-Duitsland weinig algemene opmerkingen te maken, omdat deze materie door elke Bundesstaat afzonderlijk wordt uitgewerkt.

Dit is ten andere ook het geval geweest in het E.O.O., waar het verschil in statuut een wezenlijk probleem vormt.

Op algemeen beleidsniveau is er dus niets geregeld (bi-laterale verdragen met de herkomstlanden, vorming van leerkrachten, benoeming en betaling, ...).

Waaruit eens te meer blijkt dat de Belgische overheid niet bereid is te betalen voor onderwijs in vreemde taal en cultuur. Soms wordt er ook - in strijd met de E.G.-richtlijn - huur gevraagd voor schoollokalen, waar buitenschoolse lessen in de taal van herkomst doorgaan.

Als ze over het nodige politieke fatsoen beschikken, zullen de Belgische beleidsverantwoordelijken dit Europees rapport met rode kaken doorgenomen hebben. Er is tot nog toe inderdaad zeer weinig aandacht besteed aan het onderwijs aan migrantenkinderen.

Er ontwikkelden zich in de loop van de jaren heel wat initiatieven, die vreemdelingen de Nederlandse taal willen aanleren. Sinds kort is er ook een coördinerende werkgroep opgericht. Bareel vroeg aan Martine Cumps, Kathy Boeckx en Eliane Peytier om opzet, problemen en mogelijkheden van de taallessen op papier te zetten.

foto JP

NEDERLANDSE TAALESSEN VOOR MIGRANTEN.

Op verschillende plaatsen in Vlaanderen worden er Nederlandse taallessen georganiseerd voor migranten. De moeilijkheden zijn legio, vaak tot grote wanhoop van de initiatiefnemers en de leraars. Toch denken we er niet aan deze taallessen af te schaffen, omdat deze lessen in vele gevallen de enige mogelijkheid zijn voor ongeschoolde of laaggeschoolde buitenlanders om bij de autochtone bevolking aansluiting te vinden.

Waarom taallessen ?

De kennis van het Nederlands is een conditio sine qua non voor integratie. Dat is al jarenlang geen discussiepunt meer. Zowel overheid als betrokkenen geven dit volmondig toe. Een mondje Nederlands is gemakkelijk voor de dagelijkse kontakten in bijvoorbeeld de post, de bank, bij de politie, voor een rij-eksamen en dergelijke. Wie Nederlands kent, heeft meer mogelijkheden. Hij of zij krijgt tegelijkertijd ook meer inzicht in de manier waarop onze samenleving funktioneert en is dus veel minder de dupe van alles. De Nederlandskundige migrant is bovendien minder afhankelijk van anderen en minder de speelbal van de omstandigheden. Daarbij komt dat men pas ernstig genomen wordt als

men de taal van de meerderheid spreekt. Een detail misschien, maar aan de migranten worden in dit opzicht hogere eisen gesteld dan aan bijvoorbeeld Amerikanen.

Ook voor de integratie binnen het gezin is de kennis van het Nederlands een must. Vaak kennen of leren de kinderen Nederlands en vinden de ouders het nodig om ook enige notie van het Nederlands te hebben, al was het maar om te weten wat er op school gebeurt, om naar een ouderavond te kunnen gaan, soms zelfs om het contact met de kinderen niet te verliezen.

Daarnaast zijn er nog dwingender redenen. Je moet Nederlands kennen om promotie te maken, om werk te vinden, enzovoort. Dit geldt niet alleen voor Vlaanderen, maar ook voor Brussel en

randgemeenten zoals Vilvoorde. De eis tot tweetaligheid in de bedrijven daar, ook voor Belgen, neemt steeds toe. Daarom worden er ook op verschillende plaatsen kursussen Nederlands voor laaggeschoolde landgenoten ingericht. Buitenlanders die een taal moeten leren waar ze verder geen enkele binding mee hebben of die ze nooit als voertaal gebruiken, omdat ze Frans spreken, hebben het op deze arbeidsmarkt dus extra moeilijk. Dat ligt voor de hand. Bij de kinderen - zelfs als ze naar Franstalige scholen gaan - tref je een analoge situatie aan. Ze moeten Nederlands kennen voor de school. Daarom organiseert het O.C.G.B. ook voor deze kinderen taallessen zodat ze hun toch al zo grote taalachterstand kunnen inlopen.

Tenslotte, en dit is niet de minst belangrijke reden, hebben de taallessen een "schakelfunctie": zij bereiden de mensen voor op andere activiteiten, zoals naschoolse opleiding, naaien kooklessen, info-avonden, het behalen van een rijbewijs, de avondleergangen en zo meer.

Doelgroep

De Nederlandse taallessen zoals die door de begeleidingsdiensten of andere gelijkaardige initiatieven worden georganiseerd, vormen geen concurrentie voor de kursisten Nederlands die meestal in het kader van Avondleergangen voor Sociale Promotie worden ingericht. Immers, het niveau van deze kursussen ligt veel te hoog voor de doelgroep, een paar uitzonderingen zoals Willebroek, Lokeren en een paar plaatsen in Limburg niet te na gesproken. Dit laatste heeft echter veeleer te maken met het persoonlijk aanvoelen van de problemen van de kursisten en de aanpassing daaraan door de leraars, dan met de organisatie zelf.

Onze taallessen zijn in de eerste plaats bedoeld voor laaggeschoolden, semi-analfabeten of analfabeten. Omdat vooral schrijven bij deze mensen prestige betekent, moeten de taallessen dikwijls met schrijfonderricht gekombineerd worden, ook al is men over het algemeen van oordeel dat alfabetisatie in een vreemde taal

een bijna onmogelijke taak is en dat begrijpen en spreken bij deze doelgroep voorrang heeft.

Moeilijkheden bij werving en motivatie

Door de lage scholingsgraad is deze doelgroep moeilijk te motiveren. Dat is zeer normaal, aangezien ook allerlei activiteiten voor laaggeschoolde Belgen slechts een klein gedeelte van de doelgroep bereiken. De scholingsgraad van de migranten ligt in vele gevallen nog lager. Daarbij komt dat het Nederlands een vrij ingewikkelde taal is die sterk afwijkt van de moedertaal van de meeste kursisten, dat de meesten evenmin inzicht hebben in hun eigen taal en dat voor sommigen (voor heel wat Marokkanen bijvoorbeeld) het Nederlands de vierde of vijfde taal is.

Dit alles compliceert in hoge mate het aanleren van het Nederlands. Daarnaast is er het gebrek aan zelfvertrouwen en ziet de immigrant niet altijd het nut van het Nederlands in. In zijn ogen is onze taal onbelangrijk. De idee van voorlopige aanwezigheid in België is een bijkomende negatieve faktor. De laatste regeringsmaatregelen hebben dat gevoel van onzekerheid nog versterkt met alle gevolgen vandaan voor de taallessen. Het toenemend racisme bij vele

Belgen vermindert evenzeer de ontvankelijkheid bij heel wat migranten om met lessen Nederlands te beginnen. Het maakt zelfs dat ze op hun eigen groep terugvallen. De werving van de kursisten is dan ook aartsmoeilijk. Zo is het gebleken dat het gebruik van folders of affiches niets uithaalt bij Turken en Marokkanen. Bij deze bevolkingsgroepen moet de werving gebeuren via huisbezoeken en meer nog door 'mondreklame'. Hier moet worden aan toegevoegd dat een getuigschrift aan het einde van de cursus wonderen zou kunnen doen.

Heel wat leerlingen haken vrij vlug af. De oorzaak is niet altijd achterhaalbaar, maar over het algemeen mag je ervan uitgaan dat de verwachtingen van de kursisten te hoog gespannen waren en de direkte resultaten niet voldeden. In vele gevallen zijn er concentratiemoeilijkheden. Er wordt te weinig rekening mee gehouden dat 'leren' moet worden 'geleerd'. Onze taallessen zijn dan ook a.h.w. een vorm van "eerste hulp bij ongevallen". Ze beogen op de eerste plaats sociale redzaamheid. Dit betekent echter dat de lessen voor heel wat migranten te amateuristisch zijn, te weinig intensief en te weinig gedifferentieerd. Misschien moet er in de toekomst naar korte, aanvullende, intensieve kursussen gestreefd worden. Vooral werklozen en jongeren zouden daar heel wat voordeel bij hebben. Het enige probleem is de financiële kant van de zaak.

Vrouwen

Werken met Islamitische vrouwen geeft nog andere problemen. Ze zijn moeilijk bereikbaar, hebben steeds toelating van hun man nodig en zien veelal de noodzaak om Nederlands te leren niet in. De mannen regelen immers toch alle contacten met de buitenwereld. Anderzijds zijn de taalkursussen voor die vrouwen een middel tot sociaal contact en een manier om gemakkelijker uit hun isolement te geraken.

Bij de organisatie van de lessen moet er rekening mee gehouden worden dat Islamitische vrouwen voor hun kinderen instaan. Dat betekent dat

de lessen alleen maar in de buurt van de school of tijdens de schooluren kunnen plaats vinden. Al even belangrijk is het dat ze les krijgen van een vrouw en dat het leslokaal 'manvrij' blijft.

Islamitische vrouwen zijn bovendien over het algemeen nog minder geschoold dan de mannen. 52 % van de Turkse vrouwen zijn analfabeet, terwijl er bij de Marokkaanse vrouwen die van het plateland komen, haast niemand kan lezen of schrijven. Dit vergt uiteraard een aangepaste aanpak. Dat onderscheid tussen Turkse en Marokkaanse vrouwen maken we niet voor niks. Turkse vrouwen zijn veel makkelijker bereid om Nederlands te leren en zijn er ook meer op uit om werk te vinden. Des te betreurenswaardiger is het dat ze momenteel geen kansen meer hebben op de arbeidsmarkt. Daardoor neemt hun motivatie natuurlijk sterk af.

Organisatie van de taallessen

Buurthuizen, migrantencentra, migrantenverenigingen, trefcentra, socio-kulturele raden, enzovoort, kunnen allemaal taallessen organiseren. Zij moeten dan wel instaan voor de akkomodatie, meestal voor de werving van de leerlingen en soms van de leraars. Het is bovendien wenselijk dat men aan de direkte noden van de kursisten tegemoet komt en dat men zo dicht mogelijk bij de eigen leefwereld van de migrant aansluit. Soms gaat het initiatief van de begeleidingsdienst zelf uit, dat verschilt van regio tot regio.

Toch tref je overal min of meer dezelfde organisatievorm aan. Er wordt in kleine groepjes of individueel les gegeven, meestal 1 of 2 keer per week. Er worden regelmatig evaluatievergaderingen met de leraars gehouden en een begeleidend centrum zorgt voor de ondersteuning en deskundigheidsbevordering. De kursisten worden op de eerste plaats ingedeeld volgens niveau, maar vaak ook volgens nationaliteit en de moslims volgens geslacht. Belangrijk is dat die taallessen niet zomaar als een

losstaande aktiviteit beschouwd worden. Men moet de deelnemers tot een volledige integratie binnen het buurthuis of het centrum proberen te bewegen.

Werken met vrijwilligers

In de meeste gevallen wordt er met vrijwillige leraars gewerkt. Dit gebeurt voornamelijk uit financiële noodzaak. Over het algemeen werken die vrijwilligers behoorlijk, al betekent dat niet dat de taallessen idealiter verlopen.

Positief aan vrijwilligerswerk is dat de inzet en motivatie vrij groot zijn. Het eventuele gebrek aan vakkennis wordt meestal gecompenseerd door een persoonlijke band tussen leraars en leerlingen. Dank zij het grote aantal leraars kan er ook in kleine groepjes les gegeven worden en bij sommige vrouwen zelfs individueel aan huis. Dat is alvast een pluspunt.

De motieven van vrijwilligers zijn velerlei. Sociale bewogenheid voor de migrantenproblematiek en nieuwsgierigheid naar andere kulturen komen frekwent voor. Sommige werklozen met een onderwijsopleiding wensen ervaring op te doen of 'er in te blijven'. Vaak ook speelt de hoop op tewerkstelling in de sektor mee. Soms wordt het lesgeven aan migranten ook als een 'bezigheidstherapie' beschouwd. Dit lijkt ons al een minder positieve motivatie.

Al bij al zijn er wel nadelen aan vrijwilligerswerk verbonden. Het rendement is vaak laag, omdat er een groot verloop onder de leraars is. Dat gebrek aan continuïteit is één van de grootste problemen bij de taallessen.

We mogen wel niet iedereen over dezelfde kam scheren. Heel wat mensen hebben aangeboren didaktische talenten of hebben ze via hun opleiding verworven. Misschien ligt de fout eerder bij de begeleiders, die bij het aantrekken van leraars te weinig eisen stellen inzake didaktische eigenschappen en respect voor de migrantenkultuur.

foto JP

Methodieken en cursusmateriaal

Over het bestaande cursusmateriaal en de onderwijsmethodes kunnen we kort zijn. Het cursusmateriaal steunt altijd op de communicatieve methode. Daarbij wordt er hoofdzakelijk thematisch gewerkt. Begrijpen en spreken hebben voorrang op lezen en schrijven. Of dit de meest efficiënte taalmethode is, laten we in het midden. Het is in ieder geval de meest geschikte en interessante methode voor vrijwilligers, vooral als ze zelf geen taalopleiding hebben genoten. Ze beantwoordt trouwens aan de achterliggende bedoelingen van de initiatiefnemers.

Drie belangrijke problemen moeten in dit verband nog signaleerd worden. Eerst en vooral vergen de gebruikte kursussen een grote creativiteit van de kant van de leraars omdat er te weinig oefenmateriaal voorhanden is. Een ander probleem is dat er weinig materiaal uit België zelf komt. We moeten ons dus noodgedwongen behelpen met Nederlands materiaal en dat is meestal niet aan de Vlaamse situatie aangepast. Een uitzondering hierop vormt de Gentse versie van 'En nou in het Nederlands' (een cursus voor beginners die ons alfabet kennen). Deze cursus werd herwerkt door Het Stedelijk Pedagogisch Centrum, in samenwerking met De Poort en het S.G.O.V. We zijn hierbij helaas op fotokopies aangewezen. Voor de nabije toekomst

verwachten we veel van een cursus die werd samengesteld o.l.v. prof. Goossens van de U.I.A., op basis van een aantal licentiaatsthesisen. Hij zal weldra door De Sikkel worden uitgegeven.

Tenslotte moeten er een aantal lacunes vermeld worden: voor mannelijke analfabeten, laaggeschoolde Spaanssprekenden en gevorderden zonder hogere opleiding bestaat er vrijwel geen specifiek materiaal.

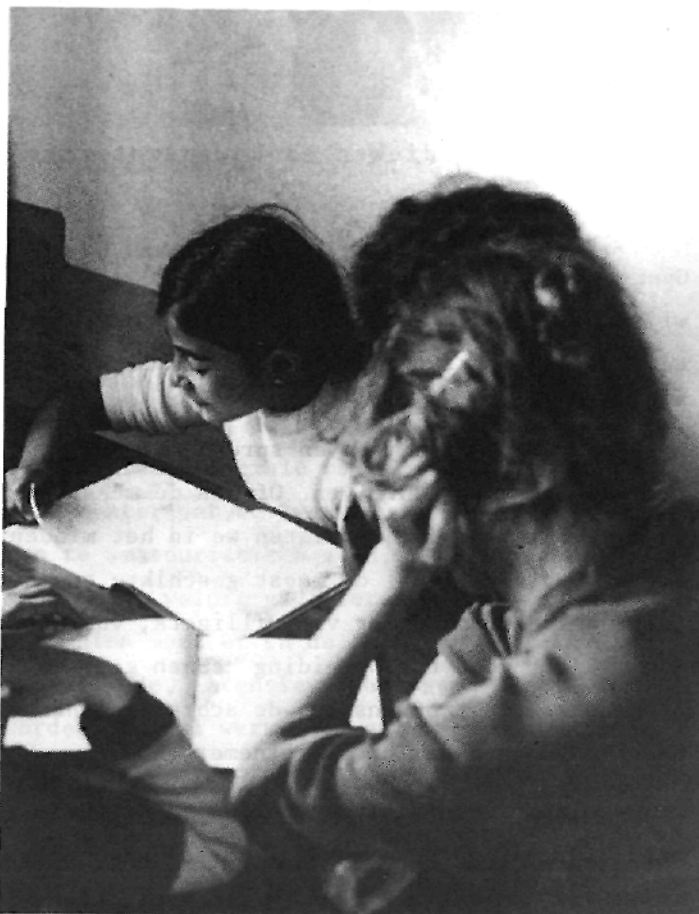

foto Jds

Steun van de overheid

In de Scandinavische landen hebben volwassen buitenlandse werknemers recht op 240 uur taalonderwijs tijdens de werkuren. Wat kunnen we daar in België van overheidswege tegenover plaatsen? Dat is vlug op een rijtje gezet.

Momenteel wordt er in Gent door de R.V.A. bij wijze van experiment en in samenwerking met de werkgroep Taallessen Gent, aan een geselecteerd groepje migranten Nederlandse taallessen gegeven.

In Antwerpen werden er tussen '73 en '79, eveneens door de R.V.A., drie cursussen van 6 maanden ingericht voor Chileense vluchtelingen, telkens voor een groep van 25 man. Ondanks aandringen van Casa Chile, een socio-kultureel centrum voor Chileense vluchtelingen, werd dit achteraf niet meer herhaald. Wel heeft de R.V.A. in 1983-'84 de taallessen verzorgd voor de onderwijzers van het E.O.O.-project.

In Limburg zijn er in '80 en in '81-'82 vanuit het P.O.G. - in samenwerking met Streekbelangen West-Limburg en Streekbelangen Maasland - een paar B.T.K.-projecten geweest rond taallessen, maar ook daar is geen vervolg meer op gekomen.

Voor 1984-1985 heeft Minister Steyaert, Gemeenschapsminister voor Gezin en Welzijnszorg, een half-time koördinator voor de taallessen toegezegd aan de Werkgroep Nederlandse Taallessen voor Migranten en een half-time regionale koördinator voor Antwerpen en één voor Gent. Er werd beloofd dat de voorzieningen volgend schooljaar uitgebreid zullen worden.

Verder zijn er nog een vijftal B.T.K.ers van het Ministerie van Onderwijs met de taallessen bezig, full-time of half-time, hetzij als koördinator, hetzij als lesgever, al dan niet verbonden aan de Werkgroep.

De Werkgroep Nederlandse Taallessen voor Migranten

Omdat het vrij duidelijk was dat de problemen met de taallessen overal een grote overeenkomst vertoonden, werd er op initiatief van het VOCOM na een paar voorbereidende vergaderingen, in februari 1984 effectief gestart met een nationale werkgroep Nederlandse taallessen voor migranten. De bedoeling van deze werkgroep is tot meer overleg en samenwerking te komen, de effectiviteit van de taallessen te verhogen, nieuwe initiatieven te ondersteunen en onze eisen naar de overheid toe een dwingender karakter te geven.

Spoedig was het duidelijk dat er een onderscheid moest worden gemaakt tussen de zgn. beleidsver-

gaderingen en de werkvergaderingen. Aldus werd er gezamenlijk gewerkt aan introductievergaderingen voor lesgevers en aan een introductiebrochure, werden er studiebezoeken gebracht aan taalprojecten in Nederland en werd advies van deskundigen naar de werkgroep doorgespeeld.

Momenteel zijn we met vereende krachten bezig met het opzetten van een materialenbank in de verschillende centra, in navolging van de materialenbank in Tilburg. De in Tilburg gebruikte indeling met themamappen, taalmappen en achtergrondmateriaal, werd ook door ons overgenomen.

Met de werkgroep hebben we ons eveneens aangesloten bij het Platformoverleg over Basiseducatie en volgen de vergaderingen.

Kortom het is waarschijnlijk lonend om de werkgroep nog verder uit te bouwen en het werkveld beter te organiseren. Bijkomende subsidiëring is hiervoor echter nodig.

ELIANE PEYTIER

C. B. W.

WAAR KAN MEN VOOR DE TAALESSSEN TERECHT ?

In volgende centra is er een koördinatie voor Nederlandse taallessen. Initiatieven die hierop een beroep doen, worden ofwel rechtstreeks ondersteund ofwel doorverwezen naar een geschikt begeleidingscentrum.

Antwerpen

Centrum Buitenlandse Werknemers (C.B.W.)
Van Daelstraat 32
2200 Borgerhout
tel. 03/235.34.06

Daar is eveneens het sekretariaat van de Werkgroep Nederlandse Taallessen voor Migranten.

Brabant

Onthaalcentrum voor Gastarbeiders van Brussel (O.C.G.B.)
Gallaitstraat 80
1030 Brussel
tel. 02/216.78.30

Centrum voor Migranten
Mechelsestraat 9
1800 Vilvoorde
tel. 02/251.10.33

Limburg

Provinciale Onthaaldienst Gastarbeiders (P.O.G.)
Thonissenlaan 19
3500 Hasselt
tel. 011/22.29.86

Oost-Vlaanderen

De Poort - Beraber
Sleepstraat 87
9000 Gent
tel. 091/23.02.54

Centrum voor Migranten
Aarschotstraat 74
2700 Sint Niklaas
tel. 03/777.29.50

Samenlevingsopbouw Gastarbeiders Oost-Vlaanderen (S.C.O.V.)
Kettingstraat 8
9000 Gent
tel. 091/26.56.36

West-Vlaanderen

Opbouwwerk Migranten
Pieter De Conincklaan 2
8500 Kortrijk
tel. 056/21.99.31

OOK HET JAAR VAN DE MIGRANTENJONGEREN ?

1985

De 'jaren van ...' hebben doorgaans enkel de verdienste de doelgroep een aantal keren te laten vernoemen in de media. Nu al, nog voor de activiteiten goed en wel gestart zijn, wijst men er op dat het Jaar van de Jeugd niet mag eindigen op 31 december '85, maar voortgezet moet worden via werkgroepen, acties en dergelijke.

Van overheidszijde voorkomt men op die manier de kritiek dat de resultaten magertjes blijken. Uit de mond van jeugdwerkers klinkt dit heel anders: dan gaat het om (financiële) middelen en overlegstructuren.

als men weet dat de kosten van het permanent sekretariaat gedragen worden door de R.V.A. voor wat betreft de lonen, en door de administratie van het ministerie.

Vertegenwoordigers van overheid en jeugdwerk vormden in maart '84 een stuurgroep, die een aantal knelpunten vooropstelde, waarrond gewerkt zou worden: jeugdwerkloosheid, onderwijs en onderneming, jonge migranten, rechten van de jongeren en participatie op gemeentelijk vlak werden als prioriteiten naar voren geschoven.

Daarnaast werd ook een adviesgroep opgericht, samengesteld uit 'specialisten' uit een bepaalde tak van het jeugdwerk en gerekruteerd uit jeugdwerk-organisaties. Voor alles wil de adviesgroep ijveren voor twee speciale eisen: meerderjarigheid op 18 jaar en mondiale vorming op school.

Jonge migranten

De krachtlijnen die de adviesgroep opstelde,

bevatten onder andere een aantal eisen ten aanzien van de situatie van vreemdelingen in België:

- * Om een positief samenlevingsklimaat te scheppen moet dringend werk gemaakt worden van een campagne, gericht op wederzijds begrip en respect voor elkaars eigenheid.
- * Een aantal wetten moeten dringend aangepast worden om iets aan de problemen van de migranten te verhelpen:
- * binnen de jeugdbescherming voldoende middelen ter beschikking stellen om een aangepaste begeleiding en vorming te verzekeren inzake specifieke problemen van migrantenkinderen: relatie tussen de tweede generatie en hun ouders, gedwongen huwelijken, schrapping door de ouders uit de bevolkingsregisters, 'ontvoering' van kinderen, ...
- * in het leerprogramma van de verschillende lerarenopleiding uitdrukkelijk aandacht besteden aan de migrantenproblematiek
- * de gemeenten stimuleren om extra aandacht aan de op hun grondgebied ingeschreven migranten te besteden
- * uitbouw van tolkencentra, die zowel informatiebrochures als dienstverlening aan sociaal-medisch personeel verzorgen.

Waarschijnlijk keek men bij de overheid wel even op toen deze adviesgroep een aantal punten op papier zette. Bij de opening van het Internationaal Jaar van de Jeugd herhaalden K. Poma, D. De Valkenaere, adviseur van de minister, en ook P. Van Steenvoort uit het jeugdwerk, dat de krachtlijnen geen overheidsstandpunten zijn of meningen waarover de stuurgroep zich akkoord verklaard heeft, maar moeten gezien worden als een discussietekst, zodat hier vooral géén misverstand over kon bestaan. Er werd zelfs gesproken van een shock-therapie naar de overheid toe, omdat "de jongeren de beleidsverantwoordelijken nogal fel afwijkende standpunten voorleggen". Globaal krijgt men echter de indruk

dat de politieke bereidheid om iets aan de situatie van de jongeren te veranderen, achterwege blijft.

Voor wat migrantenjongeren aangaat, zal men dit jaar werken rond drie thema's: artikel 124 van de werkloosheidsreglementering (waardoor volgens de R.V.A. Marokkanen, Algerijnen en een aantal andere nationaliteiten geen recht hebben op wachtvergoedingen), vorming voor jonge migranten en uitwijzing na een veroordeling.

Akties

Men wil bestaande initiatieven ondersteunen en meer kansen geven, eerder dan als een nieuwe organisatie initiatieven te gaan ontwikkelen. Om het jeugdwerk te steunen, wordt informatie en materiaal ontleend door een permanent sekretariaat. Rond eerder genoemde knelpunten werden basispakketten met animatiemateriaal samengesteld.

Daarnaast kan elke plaatselijke jeugdraad zijn programma zelf uitwerken en tot een maximumbedrag van 110.000 fr. beroep doen op: een klank- en lichtinstallatie, 35 animatiegroepen die elk op hun manier aandacht besteden aan de knelpunten en een filmprogramma. Er is ook een rondreizende tentoonstelling met rond elk thema een driedimensionaal kijkobject.

- Het basispakket 'Jonge Migrant' kost 40 fr en is te bestellen bij het Algemeen Sekretariaat I.J.J. - Parochiaanstraat 15 - 23 1000 Brussel. Tel. 02/511.52.39 of 02/513.98.30

- Films in verband met migranten:
Metin (Th. Draeger) (Duitsland)
Pane e cioccolato (E. Scola) (Italië)
Shirin's bruiloft (H. Sanders) (Duitsland)
Alambrista (R. Young) (U.S.A.)

- De rondreizende tentoonstelling 'Focus op jongeren' kan aangevraagd worden. Enkel zaal en publikatie komen ten koste van de organisator. Kontakt opnemen met het Algemeen Sekretariaat I.J.J. of Decor Oyenburg - Oyenburgstr. 14 - 1850 Grimbergen. Tel. 02/251.95.53

1985 werd door de UNO uitgeroepen tot (onder andere) het Jaar van de Jeugd. De Vlaamse Exe-cutieve zegde aan dit initiatief zijn medewerking toe. Geld vinden voor de zaak bleek echter iets moeilijker te zijn. Door minister van Nederlandse Cultuur, K. Poma, werd 6 miljoen op de begroting ingeschreven, geen bedrag om van te duizelen, maar toch mooi meegepakt,

R. Appel e.a., *Taalproblemen van buitenlandse arbeiders en hun kinderen*, Coutinho, 1982, Muiderberg, 185 blz.

Een bundel van bijdragen over taalonderwijs aan buitenlandse kinderen en volwassenen, over taalgebruik, taalverwerving van het Nederlands en taalproblemen. Er wordt veel aandacht besteed aan wat onderzoek in Nederland als resultaat heeft opgeleverd.

Het boek is in de eerste plaats gericht tot wie in het onderwijs in contact komt met buitenlanders. Een praktisch bruikbaar én informatief boek.

K. Sietaram, *Intercultureel onderwijs*, Educa-boek, 1984, Culemborg, 123 blz.

'Interkultureel onderwijs is noodzakelijk omdat een samenleving van veel culturen een opvoeding tot nieuw kultuurbesef vraagt'. Dit is de stelling van K. Sietaram, die in dit boek nieuwe pedagogische en onderwijskundige inzichten in een nieuwe maatschappij bekendheid wil geven.

Dat het onderwijzend personeel en de autochtone kinderen een onvoldoende kennis hebben van de andere cultuur, is vaak de oorzaak van gebrekkige communicatie en gebrekkig onderwijs. Terecht wijst de auteur erop dat niet enkel taalproblemen, maar de verschillen tussen twee culturen en tussen twee opvoedingsmilieus (gezin en school) voor aanpassingsmoeilijkheden bij migrantenkinderen zorgen.

Verder wordt uitgebreid ingegaan op de ontwikkelingen in het interkulturele onderwijs, integratie, lesmateriaal en het overheidsbeleid.

G-H. Beauthier, *Le droit des étrangers et le Code de la Nationalité*, Vie Ouvrière, 1984, Brussel, 458 blz.

Al in '82 schreef Beauthier een werk bijeen onder de titel 'Droit des étrangers' over de

wettelijke bepalingen die vreemdelingen aanbelangen of hen treffen. Door de recente veranderingen ('de wet Gol') en de evolutie in de rechtspraak werd een herwerking en uitbreiding noodzakelijk. Dit werk, 'Le droit des étrangers et le code de la nationalité' ligt nu in de boekhandel: algemene bepalingen, de wet op de nationaliteit, bepalingen voor specifieke groepen migranten en mogelijkheden van beroep tegen bepaalde beslissingen, dat is de indeling die in het boek gevolgd wordt. De basis van het boek wordt gevormd door de wet van 15/12/80 (statuut van de vreemdeling) en de wet van 28/6/84 (de wet Gol).

In de vorm van antwoorden op konkrete vragen, van kommentaar via parlementaire discussie, en door de praktische informatie, is dit boek voor een veel ruimer publiek geschikt dan men op het eerste zicht zou vermoeden. Enkel in het Frans verkrijgbaar.

N.O.W. - N.I.M.O. informatiemap, *Opbouwwerk en opkomend racisme*, Utrecht, 1984, 124 blz.

Bundel documenten, opgesteld door het Nederlands Orgaan van Welzijnswerkers in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Opbouw. In '82 wilde men bij het N.O.W. - om het opkomend racisme in sommige wijken en buurten tegen te gaan - bepaalde activiteiten gaan ontwikkelen. Om deze moeilijke taak, signalering en aanpak van racisme, inhoud te geven werd een studiedag gehouden, die de basis zou vormen voor deze bundel. De voorbereiding van deze dag, het verslag van de studiedag zelf en een aantal nieuwe teksten vormen de inhoud van de map.

De informatiemap is verkrijgbaar bij het N.O.W. Oudegracht 46 bis 3511 AR Utrecht of Postbus 578 3500 AN Utrecht - tel. 030 - 334144.

Dogan Ozgüden, *Portrait de l'immigration de Turquie*, Info-Türk, 1984, Brussel, 44 blz.

In dit boekje wordt gepeild naar de oorsprong van de Turkse migranten in West-Europa, naar hun culturele en sociale achtergrond. In het licht van de toenemende diskriminatie en de aanmoediging tot terugkeer - wat vooral in West-Duitsland grote vormen aanneemt - worden de actuele problemen van Turkse migranten besproken. Aan het eind geeft de auteur een kort statistisch overzicht van de Turkse migratie.

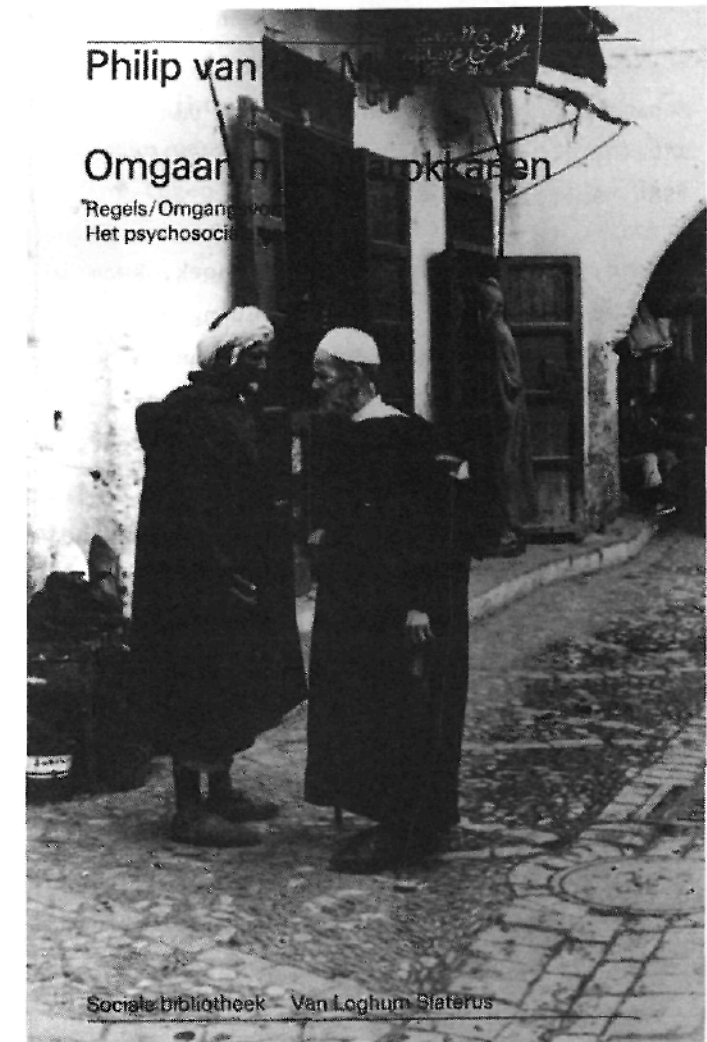
Interessant voor wie op een gemakkelijke manier meer wil te weten komen over Turken in België.

Te bestellen bij Info-Türk, 13/2 Square C.M. Wiser 1040 Brussel. Tel. 02/230.34.72.

Hugo Durieux, *Vanuit veel werelden. Migrantenculturen in Nederland*, Het Wereldvenster, Weesp 1984, 110 blz.

Dit boekje is een journalistiek verhaal van mensen die over zichzelf vertellen, over hun

dagelijks leven, hun gewoonten, hun kunst. Zowel mensen uit het koloniaal verleden van Nederland (Surinamers, Molukkers) als 'gastarbeiders' komen aan bod.

P. Van der Meer, *Omgaan met Marokkanen. Regels, Omgangsvormen, het psychosociale gesprek*, Sociale bibliotheek Van Loghum Slaterus, 1984, Amsterdam, 207 blz.

Eerder verscheen in een meer theoretische versie het proefschrift 'Het psychosociale gesprek met Marokkaanse cliënten. Een studie van de intellectuele communicatie'.

Op twee vlakken ontleedt de auteur, die zelf herhaaldelijk in Marokko bij families verbleef, de manier van communiceren van Marokkanen: in de dagelijkse omgang en in het gesprek met hulpverleners. In dit boek wordt dan ook aangetoond hoe communicatie samenhangt met een groot aantal zaken: zo spelen het eergevoel, respect, vriendschap een belangrijke rol.

Tevens wordt er op gewezen dat er aanzienlijke verschillen in de manier van communiceren bestaat tussen Berbers en Arabieren, tussen platelandbewoners en stedelingen.

Mohammed Nasr, *Ahmed. Het verhaal van een gastarbeider*, De Horstink - Migrantenbibliotheek, 1984, Amersfoort, 93 blz.

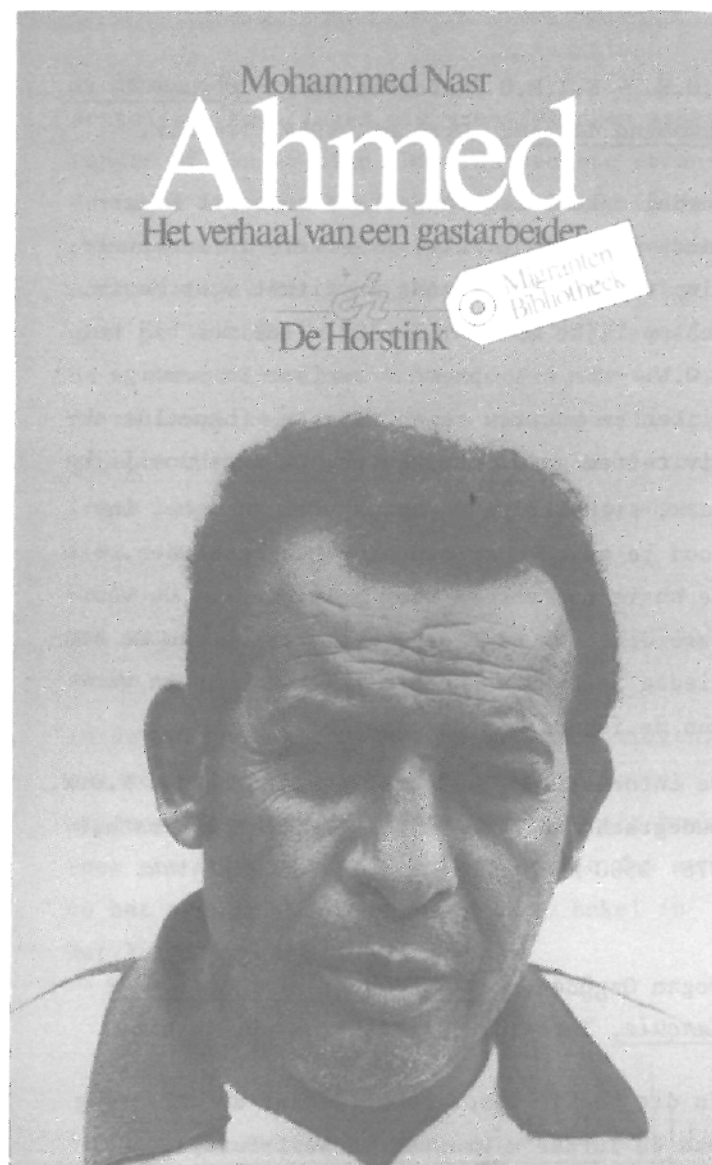
'Ahmed, de hoofdpersoon van dit boek, kwam in 1963 met één van de eerste lichtingen gastarbeiders uit Marokko in Rotterdam aan. Sindsdien heeft hij in Nederland gewoond en gewerkt, en aan den lijve ondervonden wat het betekent, in een vreemd land te leven: taalmoeilijkheden, spaarzame vriendschappen, vervreemding en heimwee. Zelf ongeletterd, vertelde hij zijn levensverhaal aan zijn vriend Mohammed Nasr, die het optekende. In de vele kleine gebeurtenissen en ervaringen is als een rode draad de schizofrene situatie zichtbaar van een buitenlander die tegelijk gewenst is en ongewenst, verwelkomd wordt en vervloekt. Zo goed en zo kwaad als het gaat leeft Ahmed al meer dan twintig jaar aan de rand van de samenleving.' (achterflap)

Tahar Ben Jelloun, *Gebied voor de afwezige*, Het Wereldvenster, 1984, Weesp, 226 blz.

In deze roman uit Marokko wordt het dagelijks leven beschreven met de specifieke eigenaardigheden van de Magribijnse islam, met als achtergrond de geschiedenis van Marokko en zijn strijd om onafhankelijkheid van Frankrijk en Spanje.

W. Westerman, *Wij maken een kring. Spelletjes uit dertig landen*, Intro, 1984, Nijkerk, 69 blz.

Een interkultureel spelletjesboek met spelletjes uit landen als Turkije, Marokko, Suriname en Korea.

Malek Chebel, *Le Corps dans la tradition au Maghreb*, Presses universitaires de France, 1984, Paris, 206 blz.

Myrthia Schiavo, *Italiano in Belgio. Le emigrate raccontano*, tullio pironti editore, Napoli, 228 blz.

H.F. Mecheri, *Les jeunes immigrés maghrebins de la deuxième génération et/ou la quête de l'identité*, Ciem L'harmattan, 1984, Parijs, 117 blz.

Mecheri, dokter in de pedagogie, schreef een boek over de tweede generatie, afkomstig uit de Maghreblanden, die zich meer en meer als groep met een niet-Franse kulturele achtergrond gaat opstellen.

A. Bleich, e.a., *Nederlands racisme*, Van Genep, 1984, Amsterdam, 180 blz.

Wat is racisme en manifesteert zich dat onder een nieuwe vorm, of is het een ander diskriminerend gedrag, de opflakking van vreemdelingenhaat, die West-Europa kent? Welke vorm neemt het "nieuwe racisme" aan? Dat is de vraagstelling, waarrond de journalisten Anet Bleich en Peter Schumacher een reeks artikels bundelden.

Het boek geeft een ruim en zeer vlot leesbaar overzicht van de problematiek, met bijdragen van Hamied Ahmed Ali, Martin Barker, Rudi Boon, Andrée van Es, Adrian Goemans, Ankje Holtrop en Hubert Smeets. Zo komen volgende onderwerpen aan bod: de dagelijkse vernederingen van het racisme, de houding van de overheid, politie en justitie, de media, de Centruumpartij en de anti-racismebeweging. Het artikel van Martin Barker schetst hoe irra-

tionele angsten bij de bevolking politiek uitgebuit werden en worden in Engeland - wat hij reeds eerder in zijn boek 'The new racism' uiteenzette. Peter Schumacher van zijn kant graaft naar de diepere oorzaken van racistisch gedrag. Het doorgronden van het racisme blijkt een zeer moeilijk proces. Het fenomeen neemt echter zo'n uitbreiding, dat wie er tegen in wil gaan noodzakelijkerwijs ook de verschijningsvormen ervan moet kunnen herkennen. En daarvoor is deze bundel, die, zoals Schumacher aan het slot opmerkt, 'niet vrolijk stemt', een nuttig hulpmiddel.

Philomena Essed, *Alledaags racisme*, Sara, 1984, Amsterdam, 262 blz.

Bijna gelijktijdig verscheen over hetzelfde onderwerp 'Alledaags racisme' van Philomena Essed, een journalistieke bewerking van een onderzoek onder Surinaamse vrouwen in Nederland en Afro-amerikaanse vrouwen in de USA.

Via talloze gesprekken over werksituaties, huren, ervaringen met burens, situaties op straat, in de bus, op de tram, ... verzamelde de auteur een schat aan gegevens over racistisch gedrag. Gedrag dat wellicht door de autochtoon niet als racistisch bestempeld wordt, maar diepgewortelde, impliciete diskriminaties in zich draagt.

In dit boek is gekozen voor zwarte vrouwen. Voor Essed een herstelmaatregel: "Het is een grove vorm van wetenschappelijk racisme dat zwarte vrouwen nog zelden zijn geraadpleegd over de problematiek van racisme... En omdat ze niet alleen zwart zijn, maar ook vrouw, kunnen zwarte vrouwen andere vormen van racisme ondervinden dan zwarte mannen".

Een zeer concreet en schokkend boek. Schokkend, vooral voor de slachtoffers van diskriminerend gedrag, maar ook - zoals de uitgever vermeldt - voor blanken, die lezen hoe deze maatschappij omgaat met gekleurde mensen.

